

Zorgt meer levenstevredenheid en vertrouwen in de politiek ervoor dat mensen eerder gaan stemmen?

'Hoe hangt de mate van levenstevredenheid samen met stemgedrag tijdens de Tweede Kamerverkiezingen, en hoe beïnvloedt de mate politiek vertrouwen deze relatie?'

**university of
groningen**

**faculty of behavioural
and social sciences**

Maike Bosschieter S2763923

m.g.bosschieter@student.rug.nl

Nadine Emmens

Bachelorwerkstuk

2023

Abstract

Er is al veel onderzoek gedaan naar waarom mensen wel of niet gaan stemmen in een democratie. Om een gezonde democratie te behouden is het noodzakelijk dat mensen politiek participeren, zoals stemmen (Hooghe & Marien, 2013). In Nederland is de levenstevredenheid gedaald, waarbij geldt dat dit voor jongeren grotendeels komt door het verlies van vertrouwen in onder andere instituties zoals de Tweede Kamer (CBS, 2022). Daarom wordt onderzocht wat het effect is van levenstevredenheid en vertrouwen in de politiek op de kans dat mensen gaan stemmen, aan de hand van de onderzoeksvraag: *'hoe hangt de mate van levenstevredenheid samen met stemgedrag tijdens de Tweede Kamerverkiezingen, en hoe beïnvloedt de mate politiek vertrouwen deze relatie?'* Dit wordt onderzocht aan de hand van data uit het LISS panel, waarin via vragenlijsten gegevens zijn verzameld. Uit de resultaten blijkt dat de mate van levenstevredenheid een positief effect heeft op de kans dat mensen gaan stemmen, gecontroleerd voor leeftijd, inkomen en opleidingsniveau. Dit komt overeen met de theorie. Daarnaast blijkt dat vertrouwen in de politiek invloed heeft op de positieve invloed van levenstevredenheid op het stemgedrag van mensen. Mensen die een bepaalde mate van levenstevredenheid ervaren gaan minder snel stemmen als zij een lage mate van vertrouwen hebben in de politiek dan wanneer zij een hoge mate van vertrouwen hebben in de politiek. In vervolgonderzoek kan worden onderzocht of de mate van levenstevredenheid en de mate van vertrouwen in de politiek ook effect hebben op andere vormen van politieke participatie. Dit kan meer inzicht geven in de vraag of mensen blijven participeren in de politiek en op welke manier.

Inhoudsopgave

ABSTRACT	1
INLEIDING	3
THEORIE	4
LEVENSTEVREDENHEID	4
VERTROUWEN IN DE POLITIEK	6
CONTROLEVARIABLEN	7
METHODEN	9
DATA	9
MEETINSTRUMENT	11
ANALYSEPLAN	13
RESULTATEN	14
BESCHRIJVENDE STATISTIEK	14
MODELEVALUATIE	17
HYPOTHESETOETSING	21
CONCLUSIE EN DISCUSSIE	24
LITERATUURLIJST	27
BIJLAGE 1	30
BIJLAGE 2	41
BIJLAGE 3	52
BIJLAGE 4	57

Inleiding

In Nederland hebben we een relatief hoge mate van levenstevredenheid. Zo blijkt uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS, 2022) dat 83,6 procent van de Nederlanders tevreden is met hun leven. Uit het rapport Jeugdmonitor 2022 blijkt echter dat jongeren tussen de 18 en 25 jaar voor het eerst sinds 2013 een lagere mate van levenstevredenheid ervaren dan mensen boven de 25. De grootste afname onder jongeren is ontstaan door het afnemende vertrouwen in instituties zoals de Tweede Kamer (CBS, 2022). Het afnemende vertrouwen kan ertoe leiden dat mensen uiteindelijk niet meer gaan stemmen. Dit doordat mensen niet meer het vertrouwen hebben dat stemmen ervoor zorgt dat hun problemen worden opgelost. Voor het behoud van een gezonde democratie is het noodzakelijk dat mensen gaan stemmen (Warren, 2018). Het is daarom relevant om onderzoek te doen naar of levenstevredenheid effect heeft op de kans dat mensen gaan stemmen. Als de daling van de levenstevredenheid en vertrouwen in de politiek ertoe leidt dat mensen minder gaan stemmen, kan dit gevolgen hebben voor de democratie.

Uit eerder onderzoek naar politieke participatie en levenstevredenheid is gebleken, door de verschillende uitkomsten van onderzoeken, dat er geen direct causaal verband is gevonden tussen politieke participatie en levenstevredenheid (Pirralha, 2017; Prati, 2022). Zo komt naar voren in onderzoek dat mensen die gelukkiger zijn, zich meer bezighouden met sociale en politieke problemen. Hierdoor zouden mensen eerder betrokken zijn bij verschillende manieren van politiek participeren (Veenhoven, 2008). Dit wordt ook weer in twijfel getrokken doordat de toegenomen levenstevredenheid zou kunnen zorgen voor gemakzucht omdat doelen en verlangens al zijn bereikt. Dit zou de betrokkenheid bij politieke participatie juist belemmeren (Flavin & Keane, 2012). Voor zover bekend is er nog niet gekeken naar de relatie tussen specifieke vormen van politiek participeren zoals stemmen bij verkiezingen en levenstevredenheid. Daarnaast wordt er gekeken of het dalende vertrouwen in de politiek mogelijk een effect heeft op het stemgedrag. Door dit te onderzoeken kan er een bijdrage worden geleverd aan het verduidelijken van de band tussen levenstevredenheid en politiek participeren.

De invloed van levenstevredenheid en vertrouwen in de politiek op het stemgedrag van mensen wordt onderzocht aan de hand van de onderzoeksvraag: *'hoe hangt de mate van levenstevredenheid samen met stemgedrag tijdens de Tweede Kamerverkiezingen, en hoe beïnvloedt de mate politiek vertrouwen deze relatie?'*. Door te kijken naar de invloed van levenstevredenheid op het stemgedrag van mensen en door inzichten uit eerdere onderzoeken te combineren, kan worden onderzocht of levenstevredenheid ertoe leidt dat mensen eerder gaan stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen. Hierbij wordt ook gekeken naar de rol van vertrouwen in de politiek, omdat de grootste daling in levenstevredenheid onder jongeren wordt veroorzaakt door het afnemende vertrouwen in instituties zoals de Tweede Kamer. Het is mogelijk dat het meenemen van dit vertrouwen een ander beeld laat zien van de relatie tussen levenstevredenheid en het stemgedrag van mensen. Hiervoor wordt gebruikgemaakt van gegevens uit de Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences (LISS).

Het volgende hoofdstuk zal het theoretisch kader schetsen voor levenstevredenheid, stemgedrag en vertrouwen in de politiek. In het hoofdstuk over methodologie worden de gebruikte methoden uitgebreid toegelicht. Onder de resultaten worden de uiteindelijke bevindingen van dit onderzoek gepresenteerd, terwijl in de conclusie de resultaten worden besproken en vergeleken met de verwachtingen uit de hypotheses. Tot slot worden in de discussie de beperkingen van dit onderzoek besproken en worden aanbevelingen gedaan.

Theorie

Levenstevredenheid

Hoe we ons voelen over ons eigen leven kan worden omschreven als de mate van levenstevredenheid. Volgens de theorie van Diener (1984) wordt levenstevredenheid gezien als het bevredigen van verlangens en doelen. Hoe meer iemand deze verlangens en doelen heeft behaald, hoe meer levenstevredenheid het individu ervaart. De theorie geeft aan dat de mate van levenstevredenheid individueel wordt ervaren, maar wel effect heeft op hoe mensen zich in het publieke domein gedragen.

Een lage mate van levenstevredenheid zorgt ervoor dat mensen interesse verliezen in verschillende activiteiten, zoals het hebben van sociaal contact of het behalen van verlangens en doelen (Ojeda, 2015). Het ervaren van een lage mate van levenstevredenheid zorgt er onder andere voor dat mensen minder energie hebben, het lastiger vinden om sociale contacten bij te houden en het moeilijk vinden om gezond te leven. Dit zorgt ervoor dat de blik op de wereld kleiner wordt en mensen vooral gefocust zijn op zichzelf en hun interesse in verschillende activiteiten. De doelen en verlangens verschuiven meer naar het terugkrijgen van energie en het onderhouden van een gezondere levensstijl (Ojeda, 2015). Het behalen van deze doelen zorgt ervoor dat de energie terugkomt en ook de interesse om sociale contacten te onderhouden. Door het kunnen onderhouden van sociale contacten wordt de blik weer wat verruimd, van alleen individuele doelen en verlangens naar ook het meenemen van de sociale omgeving in doelen en verlangens (Ojeda, 2015).

Als doelen en verlangens op persoonlijk gebied zijn behaald doordat het zowel individueel als sociaal goed gaat, wordt volgens de theorie van Diener (1984) de blik verruimd naar sociale en politieke verlangens en doelen. Als een hogere mate van levenstevredenheid niet meer behaald kan worden door doelen en verlangens op persoonlijk vlak, kan levenstevredenheid nog wel worden verhoogd doordat er in de samenleving sociale en politieke problemen zijn die opgelost kunnen worden (Veenhoven, 2008). Het ervaren van een hogere mate van levenstevredenheid zorgt er dus voor dat onze interesse verder reikt dan onszelf. Mensen informeren zich meer over waar sociale en politieke problemen liggen, waardoor nieuwe doelen en verlangens ontstaan (Lindholm, 2020). Door het behalen van deze doelen en verlangens kan de mate van levenstevredenheid nog verder worden verhoogd.

Het oplossen van sociale en politieke problemen kan onder andere worden gedaan door de politiek. Politieke partijen en politici maken bekend hoe zij sociale en politieke problemen willen oplossen (Rothstein & Stolle, 2008). Omdat sociale en politieke problemen vaak niet individueel kunnen worden opgelost, is de politiek nodig om sociale en politieke doelen te behalen. Door middel van stemmen kan de voorkeur worden aangegeven voor de beste aanpak van sociale en politieke problemen (Flavin & Keane, 2012). Dit kan ervoor zorgen dat ook de verlangens en behoeftes op het niveau van sociale en politieke problemen worden vervuld. Stemmen wordt gedefinieerd als het vrijwillig deelnemen aan politieke activiteiten

(Lindholm, 2020). Volgens de theorie van Diener (1984) streeft de mens ernaar om zijn/haar levenstevredenheid te vergroten. Als mensen al een hoge mate van levenstevredenheid ervaren, kunnen ze ervoor kiezen om te gaan stemmen om sociale en politieke doelen en verlangens te behalen.

De verwachting is daarom dat mensen met een hogere mate van levenstevredenheid eerder zullen gaan stemmen voor de Tweede Kamer, omdat hun eigen behoeften en verlangens bevredigd zijn en ze zich daardoor kunnen richten op sociale en politieke problemen.

Hypothese 1: naarmate mensen een hogere mate van levenstevredenheid ervaren, stemmen ze eerder bij de Tweede Kamerverkiezingen.

Vertrouwen in de politiek

Als mensen een hogere mate van levenstevredenheid ervaren, zijn ze meer geïnteresseerd in sociale en politieke problemen. Doordat deze interesse er is, kijken mensen ook verder hoe deze sociale en politieke problemen opgelost kunnen worden. De problemen kunnen vaak niet meer door individuen zelf worden opgelost, maar wel door de politiek. Er moet echter wel vertrouwen zijn dat de politiek deze problemen kan oplossen. Vertrouwen in de politiek wordt dan ook gedefinieerd als het vertrouwen dat de politiek problemen kan oplossen die je als individu niet zelf kunt oplossen (Warren, 2018). Dit betreft dus problemen waar mensen zelf niet de kennis, middelen en tijd voor hebben om ze op te lossen.

Ongeacht de mate van levenstevredenheid bestaan er in de samenlevingen problemen waar mensen tegenaan lopen die opgelost kunnen worden door de politiek. Vanuit hypothese 1 volgt dat de mate van levenstevredenheid met name bepaalt hoe belangrijk deze problemen voor mensen zijn. Door als individu je stem te laten horen, door te gaan stemmen, wordt er vertrouwen gelegd in de politiek om deze problemen op te lossen (Warren, 2018). Het doel van stemmen is voor mensen om kenbaar te maken wat hun voorkeuren en verwachtingen zijn met betrekking tot problemen die door de politiek kunnen worden opgelost. Als individu leg je vertrouwen in een bepaalde politieke partij of politicus om deze problemen aan te pakken (Warren, 2018). In dit onderzoek wordt gekeken naar hoe het vertrouwen dat mensen

hebben in de Nederlandse regering, het parlement en politieke partijen invloed heeft op de relatie tussen levenstevredenheid en de beslissing om te gaan stemmen.

Naarmate mensen een hogere mate van levenstevredenheid behalen, zijn hun doelen en verlangens die nog behaald worden meer gericht op sociale en politieke problemen. Doordat deze problemen niet meer door het individu kunnen worden opgelost, wordt het vertrouwen gelegd in de politiek om deze problemen op te lossen. Als de politiek herhaaldelijk faalt om de problemen in de samenleving op te lossen, dan daalt het vertrouwen in de politiek. Als het vertrouwen verdwijnt dat de politiek de problemen kan oplossen, valt het doel van stemmen weg (Hooghe & Marien, 2013). Mensen zijn daardoor minder snel geneigd om te gaan stemmen, ondanks dat zij nog wel geïnteresseerd zijn in de sociale en politieke problemen. De verwachting is daarom dat mensen met een laag vertrouwen in de Nederlandse regering, het Nederlandse parlement en politieke partijen minder zullen gaan stemmen, zelfs als ze een hoge mate van levenstevredenheid ervaren.

Hypothese 2: de positieve invloed van levenstevredenheid op stemgedrag is sterker naarmate het vertrouwen in de politiek toeneemt.

Controlevariabelen

Er zal worden gecontroleerd voor drie variabelen: leeftijd, inkomen en opleidingsniveau. Ten eerste wordt er gecontroleerd voor leeftijd. Jongeren lijken minder snel te stemmen dan ouderen. Hun leven is meer gericht op hun persoonlijke behoeften en minder op de samenleving (Stals, Isac, & Cleas, 2022). Hierdoor is de behoefte al minder groot om te gaan stemmen voor de Tweede Kamerverkiezingen. Daarnaast blijkt uit verschillende onderzoeken dat jongeren zich vervreemd voelen van de politiek. Zo blijkt uit het onderzoek van Almlund (2018) dat jongeren zich vaak niet gehoord voelen door de politiek en dat politici erg ver van hen afstaan. Dit komt ten eerste doordat de problemen van jongeren weinig worden benoemd door politici. Daarnaast zouden jongeren graag directer in gesprek willen kunnen met politici om hun problemen duidelijker over te kunnen brengen. Zo verschijnen politici niet in de media waar direct vragen aan hen gesteld kunnen worden. Jongeren ervaren daardoor dat er een afstand ontstaat tussen de politiek en de bevolking (Almlund, 2018). Hierdoor

voelen jongeren niet de behoefte om te gaan stemmen of stemmen juist uit protest niet. Dit zorgt voor een verschil in opkomst tussen jongeren en ouderen.

Ten tweede wordt er gecontroleerd voor inkomen. Uit onderzoek van Easterlin (1995) blijkt dat mensen een hogere mate van levenstevredenheid ervaren wanneer ze in vergelijking met anderen een hoger inkomen hebben. Als het inkomen voor iedereen stijgt, worden mensen gemiddeld niet gelukkiger. Het ervaren van meer levenstevredenheid wanneer het individuele inkomen stijgt, komt door het gevoel dat mensen in vergelijking met anderen het beter voor elkaar hebben. Dit zorgt ervoor dat mensen een hogere mate van levenstevredenheid ervaren (Easterlin, 1995), dus wordt het inkomensniveau meegenomen als controlevariabele. Zoals eerder beschreven leidt een hogere mate van levenstevredenheid ertoe dat mensen eerder gaan stemmen. Dit komt doordat er meer ruimte is om bezig te zijn met sociale en politieke problemen die door de overheid kunnen worden opgelost (Diener, 1984; Lindholm, 2020).

Als laatste wordt er gecontroleerd voor opleidingsniveau. Lake & Huckfeldt (1998) vinden bewijs voor een positief verband tussen opleidingsniveau en het stemgedrag van mensen. Dit komt doordat mensen met een hoger opleidingsniveau meer vaardigheden en bronnen kunnen raadplegen om politiek te kunnen participeren. Hoger opgeleiden kunnen moeilijke politieke problemen beter begrijpen en daardoor ook beter beoordelen of en waarom ze stemmen. Daarnaast heeft het netwerk waar mensen deel van uitmaken ook invloed op individuele gedragingen. Mensen delen politieke informatie met hun netwerk en verkrijgen zo ook politieke kennis. Hoger opgeleiden bespreken meer politieke zaken met hun netwerk dan laagopgeleiden (Lake & Huckfeldt, 1998). Hoogopgeleiden hebben binnen de samenleving een hogere status en ervaren daardoor dat tijdens verkiezingen hun belangen meer op het spel staan (Campbell, 2009). Laagopgeleiden hebben minder het idee dat hun belangen op het spel staan en zoeken daarom minder contact met hun sociale kring om het over politieke zaken te hebben. Hierdoor is het netwerk van lager opgeleiden minder gecentraliseerd rond mensen die politiek participeren (Campbell, 2009). Politieke participatie, waaronder stemmen, hangt grotendeels samen met de positie die mensen innemen binnen een netwerk. Hoe centraler mensen in het netwerk staan, des te meer problemen ze oppikken van de mensen om hen heen. Dit vergroot de reden om te gaan stemmen, omdat er meer belangen

op het spel staan (Nie, Junn, & Stehlik-Barry, 1996). Door deze factoren stemmen hoger opgeleiden doorgaans vaker dan lager opgeleiden (Campbell, 2013).

Methoden

Data

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van het Longitudinal Internet Studies for Social Sciences (LISS panel). Het LISS panel maakt deel uit van het project Measurement and Experimentation in the Social Sciences (MESS) en is opgezet om langdurig verzamelde gegevens te verstrekken voor onderzoek op onder andere het gebied van sociale wetenschappen. Het LISS panel bestaat uit 5.000 huishoudens, wat neerkomt op ongeveer 7.500 individuen. De huishoudens zijn geselecteerd via een steekproef uit het Nederlandse bevolkingsregister. Als ten minste één persoon in een huishouden van 18 jaar of ouder instemt met deelname aan het LISS panel, kan het hele huishouden deelnemen.

Elke maand worden de respondenten gevraagd om een individuele online vragenlijst in te vullen. Deze vragenlijst behandelt tien verschillende onderwerpen, waaronder *gezondheid, religie en etniciteit, sociale integratie en vrije tijd, familie en huishouden, werk en school, persoonlijkheid, politiek en waarden, en economische situatie (activa, inkomen en huisvesting)*. Elk onderwerp is een losse vragenlijst. De respondenten ontvangen een vergoeding voor elke volledig ingevulde vragenlijst. Aan het begin van de individuele vragenlijst wordt ten minste één persoon uit het huishouden gevraagd om te controleren of de gegevens voor de *achtergrondvariabelen* nog steeds kloppen voor alle leden van het huishouden. Deze vragenlijst wordt dus niet individueel ingevuld.

De huishoudens zijn willekeurig geselecteerd door elk jaar 10 procent van het bevolkingsregister te selecteren. De huishoudens zijn op de traditionele manier benaderd via een brief, waarin werd uitgelegd wat het LISS panel precies inhoudt, inclusief een beloning van 10 euro. Huishoudens waarvan telefoonnummers bekend waren, werden na het versturen van de brief telefonisch benaderd. Als het telefoonnummer niet bekend was, bezochten enquêteurs de huishoudens persoonlijk. Tijdens het contact met het huishouden werd een interview van 10 minuten afgenomen om opnieuw uit te leggen wat deelname aan

het LISS panel inhoudt. Als respondenten ermee instemden deel te nemen aan het onderzoek, ontvingen ze twee weken na het interview een e-mail met gegevens waarmee ze konden inloggen op het online platform van het LISS panel om later de online vragenlijsten in te vullen. Elke respondent van 16 jaar en ouder binnen het huishouden moest individueel aangeven of hij/zij wilde deelnemen aan het LISS panel. Voor respondenten zonder internet werd geregeld dat ze hun toestemming via de post konden doorgeven. Respondenten ontvingen een vergoeding van 10 euro nadat hun deelname aan het LISS panel was bevestigd. Voor het invullen van de vragenlijsten online werd geregeld dat respondenten zonder toegang tot internet toch de mogelijkheid hadden om deel te nemen. Ze konden bijvoorbeeld een computer lenen om de vragenlijsten in te vullen. Na het geven van toestemming om deel te nemen aan het LISS panel ontvingen respondenten een e-mail waarin stond dat de vragenlijst voor die maand klaar stond in de online omgeving van het LISS panel.

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de meest recente gegevens voor de onderwerpen *politiek en waarden* en *persoonlijkheid*. De gegevens voor politiek en waarden zijn verzameld van december 2021 tot maart 2022, terwijl de gegevens voor persoonlijkheid zijn verzameld van mei tot juni 2022. Voor de controlevariabelen zijn de gegevens gebruikt uit december 2022 van de *achtergrondvariabelen*. Elke vragenlijst duurde tussen de 15 en 30 minuten om in te vullen.

Voor het onderwerp *politiek en waarden* werd gedurende drie maanden een online gestructureerde vragenlijst gebruikt. De vragenlijst was verdeeld over drie delen die gedurende de drie maanden aan de respondenten werden voorgelegd. Mensen vanaf 16 jaar konden deelnemen aan deze vragenlijsten. Aan de eerste vragenlijst namen 6.131 respondenten deel, waarvan 13% geen respons gaf en 87% wel reageerde. Bij de tweede vragenlijst namen 6.107 respondenten deel, waarvan 13,4% geen respons gaf en 86,6% wel reageerde. Aan de laatste vragenlijst namen 6.069 respondenten deel, waarvan 13,3% geen respons gaf en 86,7% wel reageerde. Respondenten die niet reageerden, ontvingen twee herinneringen om alsnog de vragenlijst in te vullen. Het LISS panel geeft aan dat non-respons redelijk hoog is omdat het vrij intensief is om elke maand een online vragenlijst in te vullen. Uit de gegevens blijkt dat respondenten die een vragenlijst niet hebben ingevuld ook eerder

geneigd waren om de hele vragenlijst niet in te vullen, niet alleen voor de vragenlijst over politiek en waarden, maar ook voor de overige vragenlijsten.

Voor het onderwerp *persoonlijkheid* werd eenmalig een online gestructureerde vragenlijst verzonden. Mensen vanaf 16 jaar konden deelnemen aan deze vragenlijst. Er namen 7.136 respondenten deel aan deze vragenlijst, waarvan 18,2% geen respons gaf en 81,8% wel reageerde. Ook hier werden twee herinneringen gestuurd naar respondenten die niet hadden gereageerd. Dezelfde redenen voor non-respons worden genoemd als eerder besproken.

Tabel 1: Overzicht respons en geen respons voor politiek en waarden en persoonlijkheid

Onderwerp	N	Respons	Geen respons
Politiek en waarden			
1.	6.131	87%	13%
2.	6.107	86,6%	13,4%
3.	6.069	86,7%	13,3%
Persoonlijkheid			
1.	7.136	81,8%	18,2%

Voor de *achtergrondvariabelen* moeten respondenten elke maand hun gegevens bijwerken. Voordat ze de andere vragenlijsten kunnen invullen, moeten ze controleren of de informatie over de achtergrondvariabelen nog klopt. Mensen vanaf 0 jaar kunnen deelnemen aan deze gestructureerde vragenlijst. Omdat voor de gegevens over politiek en waarden en persoonlijkheid alleen mensen vanaf 16 jaar konden deelnemen, is ervoor gekozen dezelfde leeftijdsgrens te hanteren voor de achtergrondvariabelen. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de meest recente gegevens uit december 2022.

Meetinstrument

Om de onderzoeksvraag '*Hoe hangt de mate van levenstevredenheid samen met stemgedrag tijdens de Tweede Kamerverkiezingen, en hoe wordt dat beïnvloed door de mate van vertrouwen in de politiek?*' te beantwoorden, is gekeken naar de variabelen *levenstevredenheid* als onafhankelijke variabele, *stemmen* als afhankelijke variabele en de mate van *politiek vertrouwen* als moderator. Er wordt gecontroleerd voor *leeftijd*, *inkomen* en *opleidingsniveau*.

Levenstevredenheid is gemeten aan de hand van drie vragen. De variabele meet in welke mate de respondenten levenstevredenheid ervaren. Hoe hoger de score van de respondent, hoe hoger de mate van levenstevredenheid. De eerste vraag luidt: 'Alles bij elkaar genomen, hoe gelukkig zou u zeggen dat u bent?'. Respondenten konden antwoorden op een 10-puntsschaal, waarbij 0 staat voor helemaal ontevreden en 10 voor helemaal tevreden. De tweede vraag is: 'In welke mate bent u tevreden met het leven dat u op dit moment leidt?'. Respondenten konden op een 10-puntsschaal antwoorden, waarbij 0 staat voor helemaal ontevreden en 10 voor helemaal tevreden. De derde vraag is: 'Ik ben tevreden met mijn leven'. Respondenten konden op een 7-puntsschaal antwoorden, waarbij 1 staat voor helemaal oneens en 7 voor helemaal eens. Om van deze drie items een schaal te maken, is de laatste vraag gehercodeerd waarbij de verdeling naar rechts is verschoven. Omdat respondenten de eerste antwoordopties niet hebben ingevuld op de eerste twee vragen, was het mogelijk om de verdeling op te schuiven en dezelfde uitkomsten te behouden voor de drie variabelen. De scores van de drie vragen zijn bij elkaar opgeteld en gemiddeld tot een schaal (Cronbach's alpha = 0,914).

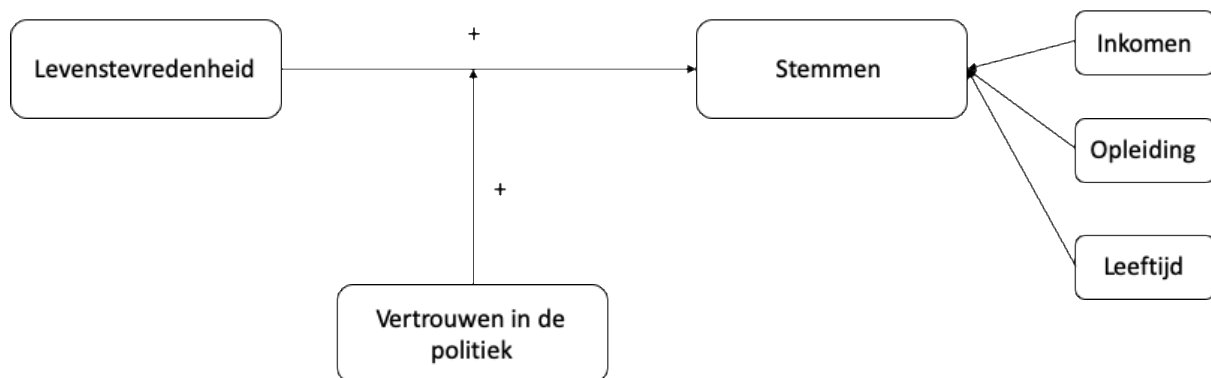
Stemmen is gemeten aan de hand van één vraag: 'Hebt u tijdens de laatste Tweede Kamerverkiezingen op 17 maart 2021 gestemd?'. Respondenten konden hierop antwoorden met 1 = ja, 2 = nee, 3 = ik was niet stemgerechtigd. Omdat het in dit onderzoek gaat om of mensen gestemd hebben of niet, is de vraag opnieuw gecodeerd. Hierbij zijn respondenten die nog niet stemgerechtigd waren weggelaten uit de variabele *stemmen*. Na de hercodering zijn de antwoordmogelijkheden van de variabele stemgedrag 0 = nee en 1 = ja. De variabele geeft na de aanpassing dus aan of mensen tijdens de laatste verkiezingen in 2021 gestemd hebben of niet.

Politiek vertrouwen wordt gemeten aan de hand van drie items. De variabele meet in welke mate de respondenten vertrouwen hebben in de Nederlandse politiek. Hoe hoger de score van de respondent, hoe groter het vertrouwen in de Nederlandse politiek. Aan de respondenten is gevraagd: 'Kunt u op een schaal van 0 tot 10 aangeven hoeveel vertrouwen u persoonlijk hebt in elk van de volgende organisaties?'. De organisaties die gebruikt zijn voor het meten van politiek vertrouwen zijn: 'de Nederlandse regering', 'het Nederlandse parlement' en 'politieke partijen'. Respondenten konden antwoorden op een 10-puntsschaal,

waarbij 0 = helemaal geen vertrouwen en 10 = compleet vertrouwen. De scores van de drie items zijn bij elkaar opgeteld en gemiddeld tot een schaal (Cronbach's alpha = 0,938).

In dit onderzoek is er gecontroleerd voor *inkomen*, gemeten in categorieën van 0 tot meer dan 7.500 euro. Tussen de categorieën zitten stappen van 500 euro, behalve bij de laatste twee categorieën. Daar geldt een categorie van 5.001 tot 7.500 euro en een categorie van meer dan 7.500 euro. Als tweede is er gecontroleerd voor *opleidingsniveau*, wat ook is gemeten in categorieën. Als laatste is er gecontroleerd voor *leeftijd*, gemeten in jaren.

Om de dataset bruikbaar te maken voor de statistische analyses in dit onderzoek zijn alle respondenten met ontbrekende waarden op de gebruikte variabelen uit de dataset verwijderd. Na deze bewerking bleef er een steekproef over van 1.777 respondenten die bruikbare antwoorden hebben gegeven op alle variabelen die in dit onderzoek zijn gebruikt. In figuur 1 is het volledige onderzoeksmodel te zien.

Figuur 1: Onderzoeksmodel

Analyseplan

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag wordt een logistische regressieanalyse gedaan. In totaal worden 4 modellen geschat. Voordat de regressieanalyses zijn uitgevoerd zijn eerst de univariate en bivariate statistieken berekend om verder inzicht te verkrijgen in de data.

De geschatte modellen omvatten het volgende: in model 1 wordt gekeken naar de invloed van levenstevredenheid op het stemgedrag van mensen. Als uitkomst wordt de kans op stemmen berekend. In model 2 worden de controlevariabelen toegevoegd aan het model. Hiermee wordt de invloed van de controlevariabelen gemeten. Aan de hand van model 1 wordt hypothese 1 getoetst. In model 3 wordt vertrouwen in de politiek toegevoegd. Als laatste wordt in model 4 de interactie toegevoegd tussen de variabelen *levenstevredenheid* en *vertrouwen in de politiek*. Model 4 toetst of er sprake is van een modererend effect zoals beschreven in hypothese 2. Tot slot wordt er gekeken naar de aannames van een logistisch regressiemodel, multicollineariteit en uitbijters.

De afhankelijke variabele *stemmen* is hercodeerd naar een dummyvariabele, waardoor een logistische regressieanalyse is gekozen als schattingsmethode. Omdat er uit wordt gegaan van een moderatie effect zijn de variabelen gecentreerd voor het uitvoeren van de logistische regressie voor hypothese 2.

Resultaten

Beschrijvende statistiek

In tabel 2 worden de beschrijvende statistieken van de variabelen *stemmen*, *levenstevredenheid*, *vertrouwen in de politiek* en de controlevariabelen weergegeven. Na het verwijderen van de missende waarden is het aantal complete cases $N = 1.777$. Tabel 13 en 14 in bijlage 2 laten zien dat het verwijderen van de missende waarden heeft geleid tot een relatief groot aantal weggelaten respondenten.

Voor de variabele *stemmen* geldt dat 12% van de respondenten niet heeft gestemd en 88% wel. De variabele is dus sterk scheef verdeeld, wat afwijkt van de cijfers in de populatie. Bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen in 2021 was de opkomst aanmerkelijk lager, namelijk 78,7% (Opkomst bij de, z.j.). Hierdoor zijn de mensen die niet hebben gestemd minder vertegenwoordigd in de resultaten.

Voor *levenstevredenheid* is een schaal gemaakt op basis van drie variabelen. Het gemiddelde van deze drie variabelen is genomen om de mate van levenstevredenheid van respondenten weer te geven. Door de drie variabelen bij elkaar op te tellen en het gemiddelde te nemen, ontstaat een schaal die loopt van 1,33 tot 10. Een minimumscore van 1,33 geeft aan dat geen van de respondenten een score van 0 heeft op levenstevredenheid. Dit betekent dat alle respondenten een zekere mate van levenstevredenheid ervaren. Het gemiddelde van *levenstevredenheid* is 7,73 ($SD = 1,26$), wat erop wijst dat respondenten over het algemeen een hoge mate van levenstevredenheid ervaren.

Voor de variabele *vertrouwen in de politiek* geldt hetzelfde als voor de variabele *levenstevredenheid*. De scores op deze variabelen met een 10-puntsschaal zijn bij elkaar opgeteld en het gemiddelde is berekend. Deze variabele bestaat uit hoeveel vertrouwen respondenten hebben in de overheid, bestaande uit de Nederlandse regering, het Nederlandse parlement en politieke partijen. De minimumscore van 0 geeft aan dat ten minste één respondent heeft aangegeven helemaal geen vertrouwen in de politiek te hebben. Met een gemiddeld vertrouwen van 4,81 ($SD= 2,15$) hebben respondenten een gematigd vertrouwen in de politiek.

Tabel 2: Beschrijving van de in de analyse opgenomen variabelen: gemiddelde (standaarddeviatie), minimum- van maximumwaarden en totaal aantal respondenten

Variabele	Gemiddelde (standaarddeviatie)*	Minimum	Maximum	N totaal
Stemmen (nee=0; ja=1)	12% nee 88% ja	0	1	1.777
Leeftijd	56,65 (17,48)	19	96	1.777
Inkomen	4,27 (2,22)	0	12	1.777
Opleidingsniveau	4,20 (1,44)	1	7	1.777
Levenstevredenheid	7,73 (1,26)	1,33	10	1.777
Vertrouwen politiek	4,81 (2,15)	0	10	1.777

* Bij nominale variabelen is de frequentieverdeling vermeld in percentages

In tabel 3 worden de correlaties tussen alle variabelen uit het onderzoeksmodel weergegeven. Deze correlaties geven aan in hoeverre er verbanden bestaan tussen de variabelen. De correlaties zijn berekend met behulp van de Pearson-correlatie.

Levenstevredenheid vertoont een positieve samenhang met *stemmen* ($r = 0,089$; $p < 0,01$). Dit betekent dat wanneer iemand een hogere mate van levenstevredenheid ervaart, de kans groter is dat die persoon gaat stemmen, wat overeenkomt met de theoretische verwachting. De samenhang is echter niet erg sterk aangezien de correlatie dichtbij nul ligt. *Vertrouwen in de politiek* vertoont geen significant positieve samenhang met *stemmen* ($r = 0,015$; $p > 0,05$), de correlatie die gevonden is zeer laag waardoor je kunt stellen dat vertrouwen in de politiek niet de kans vergroot dat mensen gaan stemmen. Dit komt niet overeen met de theoretische verwachting, dat de kans dat mensen gaan stemmen juist groter wordt als mensen meer vertrouwen hebben in de politiek. Ten slotte is er een niet significant positief verband tussen *levenstevredenheid* en *vertrouwen in de politiek* ($r = 0,018$; $p > 0,05$). Dit betekent dat een hogere mate van levenstevredenheid samengaat met een groter vertrouwen in de politiek. Ook hierbij moet echter worden opgemerkt dat het verband niet significant is en de samenhang niet heel sterk is. Dit resultaat is echter in lijn met de theoretische verwachtingen. Opvallend is dat de variabele *vertrouwen in de politiek* geen enkel significant verband vertoont met de andere variabelen. Daarnaast is het ook opvallend dat geen significant samenhang is tussen *leeftijd* en *inkomen* ($r = 0,004$; $p > 0,05$). Hier zou je wel een samenhang verwachten omdat over het algemeen geldt dat mensen die ouder zijn ook een hoger inkomen hebben dan mensen die jonger zijn.

Tabel 3: Correlaties tussen de variabelen opgenomen in de analyse

	1	2	3	4	5	6
1. Stemmen	-					
2. Leeftijd	0,114**	-				
3. Inkomen	0,131**	0,044	-			
4. Opleidingsniveau	0,113**	-0,320**	0,334**	-		
5. Levenstevredenheid	0,089**	0,109**	0,134*	0,049*	-	
6. Vertrouwen politiek	0,015	-0,014	0,042	0,032	0,018	-

* Significant bij $p < 0,05$, ** significant bij $p < 0,01$; tweezijdig getoetst $N = 1.777$.
Correlatie op basis van t-toets voor verschil in gemiddelden.

Modevaluatie

Voorafgaand aan de analyses wordt er eerst gekeken naar de kwaliteit van de modellen. Dit wordt gedaan aan de hand van onafhankelijke waarnemingen, uitbijters, multicollineariteit en de model fit. In bijlage 3 staat een volledige uitwerking hiervan.

Onafhankelijke waarnemingen

Ten eerste wordt er gekeken naar onafhankelijke waarnemingen. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van data uit het LISS-panel. Voor het LISS-panel zijn 5.000 huishoudens benaderd om deel te nemen aan het onderzoek, waarbij ongeveer 7.500 individuen hebben deelgenomen. De huishoudens zijn willekeurig geselecteerd op basis van het bevolkingsregister. De vragenlijsten zijn ingevuld door één persoon uit het huishouden die is aangemerkt als huishoudhoofd. Hoewel er sprake kan zijn van beïnvloeding tussen de leden van hetzelfde huishouden, zijn de respondenten wel representatief voor de populatie, waardoor er kan worden gesproken van onafhankelijke waarnemingen.

Uitbijters

Ten tweede wordt er gekeken naar uitbijters. Dit zijn observaties in de data die grote invloed hebben op de hellingcoëfficiënten. Deze invloed wordt veroorzaakt doordat deze punten ver van het gemiddelde van de voorspelde score op de afhankelijke variabele liggen. Deze observaties lijken daardoor niet goed bij de data te passen. Hoewel deze observaties niet per se fout zijn, is het belangrijk om ze in kaart te brengen. In dit onderzoek is dit gedaan aan de hand van de leverage- en de DFBETA-methode voor het complete model 4. De leverage-methode geeft op basis van een grenswaarde ($\frac{3p}{N}$) aan of er observaties zijn die te veel invloed uitoefenen op de voorspelde uitkomsten. DFBETA kijkt per parameter welke observaties de grootste invloed hebben op de voorspelde uitkomsten.

Eerst wordt er gekeken naar de leverage-methode. Voor deze methode geldt een grenswaarde van $\frac{3*6}{1.777} = 0,01$. Figuur 6 in bijlage 3 toont de grenswaarde met een zwarte lijn. De blauwe punten die zich na die lijn bevinden en worden aangegeven met ID-labels kunnen worden beschouwd als invloedrijke punten op basis van de leverage-methode. In dit model zijn er 14 van dergelijke observaties. Vervolgens wordt er gekeken naar de DFBETA-scores om

te bepalen of dezelfde observaties naar voren komen bij de verschillende parameters. In dit onderzoek zijn *levenstevredenheid* en *vertrouwen in de politiek* de belangrijkste variabelen. Daarom worden voor deze twee variabelen de DFBETA-scores vergeleken met de uitkomst van de leverage-methode. Een grenswaarde van 0,002 is gekozen voor DFBETA, omdat het grootste deel van de punten binnen deze waarde valt. Figuur 7 in bijlage 3 toont het spreidingsdiagram waarbij de leverage-waarden op de y-as worden weergegeven en de DFBETA-waarden op de x-as. De twee zwarte lijnen geven de grenswaarden aan. De variabele *levenstevredenheid* vertoont de grootste afwijkingen van het gemiddelde. Door de DFBETA-waarden te vergelijken met de scores van de leverage-methode, blijkt dat er drie punten zijn die in beide methoden als invloedrijke punten worden beschouwd: datapunten 283, 2.698 en 4.326. Door de statistische analyse opnieuw uit te voeren zonder deze punten kan worden bekeken hoeveel invloed deze punten daadwerkelijk hebben op de voorspelde uitkomsten. Uit tabel 17 in bijlage 3 blijkt dat alle parameters een aantal punten veranderen in de hellingscoëfficiënten. Het opvallendste is dat de significantie voor *levenstevredenheid* wegvalt. Dit is te verklaren doordat alle drie de cases erg laag scoren op *levenstevredenheid* terwijl over het algemeen de respondenten hoog scoren op *levenstevredenheid*. De datapunten zijn niet verwijderd uit de dataset.

Multicollineariteit

Tot slot wordt er gekeken naar multicollineariteit. Er is sprake van multicollineariteit wanneer er een te sterke samenhang is tussen de onafhankelijke variabelen, waardoor het moeilijk is om te bepalen welke variabele welk deel van de afhankelijke variabele verklaart. Dit kan leiden tot ontorechte significantie van onafhankelijke variabelen. Om te bepalen of er sprake is van multicollineariteit wordt de variance inflation factor (VIF-score) gebruikt. Voor de VIF-score geldt een criteriumwaarde van $VIF < 4$. Tabel 4 geeft de VIF-scores weer voor model 3. Hieruit blijkt dat geen enkele variabele een VIF-score heeft boven de vier, dus er is geen sprake van problematische multicollineariteit.

De likelihoodratio-toets (deviance) kijkt niet naar de individuele modellen, maar vergelijkt de modellen met elkaar. Door variabelen toe te voegen, kan een model beter schatten dan het vorige model. Een lagere deviance-score duidt op een betere pasvorm van het model. Door de deviance-score te vergelijken tussen twee modellen kan worden bepaald of het toevoegen

van een variabele het model ten opzichte van het vorige model verbetert. Hiervoor is gekeken naar de modellen in tabel 6 met de gecentreerde variabelen. Bij het vergelijken van model 1 ($X^2 = 1.294,014$; $p < 0,001$) met model 2 ($X^2 = 1.224,385$; $p < 0,001$) kan worden geconcludeerd dat model 2 significant beter is dan model 1, omdat de deviance is gedaald ten opzichte van model 2. Bij het toevoegen van de moderator *vertrouwen in de politiek* is te zien in tabel 6 dat de deviance zeer minimaal daalt ($X^2 = 1.224,213$; $p < 0,001$). Dit is zo minimaal dat kan worden gesteld dat het toevoegen van *vertrouwen in de politiek* geen significante verbetering oplevert voor model 3 ten opzichte van model 2. Als laatste wordt in model 4 de interactie toegevoegd. Dit zorgt wel voor een daling in de deviance ($X^2 = 1.218,106$; $p < 0,001$) wat betekent dat model 4 wel significant beter voorspelt dan model 2.

Tabel 4: Hellingen, betrouwbaarheidsintervallen en VIF-scores van de parameters $N = 1.777$ (model 3)

	b (SE)	Lower BHI ^a	Higher BHI ^a	VIF
Leeftijd	0,003** (0,000)	0,002	0,004	1,162
Inkomen	0,126** (0,036)	0,003	0,018	1,173
Opleidingsniveau	0,215** (0,055)	0,018	0,042	1,291
Levenstevredenheid	0,145* (0,055)	0,003	0,027	1,031
Vertrouwen politiek	0,018 (0,033)	-0,006	0,008	1,002

* significant bij $p < 0,05$; ** significant bij $p < 0,01$

^a Betrouwbaarheidsinterval van 95%

Tabel 5: Resultaten van de logistische regressieanalyse model 1 en 2 zonder gecentreerde variabelen stemmen als afhankelijke variabele en levenstevredenheid als onafhankelijke variabele.

	Model 1			Model 2		
	b (SE)	Odds ratio	p	b (SE)	Odds ratio	p
Constante	0,525 (0,393)	1,690	0,181	-1,982 (0,524)	0,138	<0,001
Levenstevredenheid	0,192 (0,052)	1,212	<0,001	0,123 (0,054)	1,131	0,022
Leeftijd				0,026 (0,005)	1,026	<0,001
Inkomen				0,108 (0,038)	1,114	0,004
Opleidingsniveau				0,297 (0,059)	1,346	<0,001
Deviance	1.294,014			1.224,385		
X ² -toets	13,063		<0,001	69,628		<0,001
N	1.777			1.777		

Tabel 6: Resultaten van de logistische regressieanalyse met de gecentreerde variabelen stemmen als afhankelijke variabele, levenstevredenheid als onafhankelijke variabele en vertrouwen in de politiek als moderatie variabele.

	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4		
	b (SE)	Odds ratio	p	b (SE)	Odds ratio	p	b (SE)	Odds ratio	p	b (SE)	Odds ratio	p
Constante	2,012 (0,074)	7,467	<0,001	2,155 (0,083)	8,629	<0,001	2,156 (0,083)	8,633	<0,001	2,166 (0,084)	8,721	<0,001
Levenstevredenheid	0,192 (0,052)	1,121	<0,001	0,123 (0,054)	1,131	0,022	0,123 (0,054)	1,130	0,022	0,132 (0,055)	1,141	0,015
Vertrouwen politiek							0,014 (0,035)	1,015	0,667	0,025 (0,035)	1,025	0,471
Interactie										0,064 (0,027)	1,066	0,017
Leeftijd				0,026 (0,005)	1,026	<0,001	0,026 (0,005)	1,026	<0,001	0,026 (0,005)	1,027	<0,001
Inkomen				0,108 (0,038)	1,114	0,004	0,108 (0,038)	1,114	0,005	0,103 (0,038)	1,108	0,007
Opleidingsniveau				0,297 (0,059)	1,346	<0,001	0,297 (0,059)	1,346	<0,001	0,306 (0,059)	1,357	<0,001
Deviance	1.294,014			1.224,385			1.224,213			1218,106		
X ² -toets	13,063			69,628			0,172			6,107		
N	1.777			1.777			1.777			1,777		

Hypothesetoetsing

De hypothesen worden getoetst aan de hand van logistische regressie. Voor hypothese 1 wordt gekeken naar de invloed van levenstevredenheid op stemgedrag. In hypothese 2 wordt onderzocht wat de invloed is van vertrouwen in de politiek op het verband tussen levenstevredenheid en stemgedrag. Voor het beoordelen van de invloed van de parameters wordt gekeken naar de odds-ratio's (*OR*), de exponent van de geschatte helling. De *OR* geeft de kans dat een gebeurtenis wel plaatsvindt voor een groep die blootgesteld is aan een bepaalde situatie, ten opzichte van een groep die niet blootgesteld is aan een bepaalde situatie. Daarbij geldt dat wanneer de *OR* tussen 0 en 1 ligt de kans kleiner wordt dat de gebeurtenis plaats vindt voor de mensen die blootgesteld zijn aan de situatie. Als de *OR* boven de 1 ligt dan wordt de kans groter dat de gebeurtenis plaats vindt voor de mensen die blootgesteld zijn aan de situatie. In dit onderzoek is de gebeurtenis of mensen wel of niet zijn gaan stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen. De blootstelling aan de situatie is de mate van levenstevredenheid of de mate van vertrouwen in de politiek, waarbij bijvoorbeeld hoge levenstevredenheid geldt als blootstelling.

Voor hypothese 1 wordt gekeken naar model 2 in tabel 5. Hypothese 1 luidt als volgt: *'naarmate mensen een hogere mate van levenstevredenheid ervaren, stemmen ze eerder bij de Tweede Kamerverkiezingen'*. In model 2 wordt gekeken naar het effect van *levenstevredenheid*, en deze variabele vertoont een positieve en significante helling ($b = 0,123$; $p < 0,05$). Bij deze variabele hoort een *OR* van 1,131, wat betekent dat de kans op stemmen groter wordt wanneer mensen een hogere mate van levenstevredenheid ervaren. Het effect van levenstevredenheid kan worden geïllustreerd aan de hand van een voorbeeld met de geschatte coëfficiënten. We kunnen de odds bepalen van een gemiddelde respondent door de gemiddelden van de variabelen in te vullen in de geschatte regressievergelijking. Dat zou er als volgt uitzien: $\log\left(\frac{\hat{p}}{1-\hat{p}}\right) = -1,982 + 0,123 * 7,73 + 0,026 * 56,65 + 0,108 * 4,27 + 0,297 * 4,2 = 2,15$ Met deze odds kan vervolgens de kans op stemmen worden bepaald door de exponent te nemen $\left(\frac{\hat{p}}{1-\hat{p}} = e^{2,15}\right)$, en op te lossen voor \hat{p}^1 . We vinden dan

¹ Overigens kan hetzelfde bereikt worden door $e^{2,15} * 1,131$ (de odds ratio) te berekenen en dit gelijk te stellen aan $\frac{\hat{p}}{1-\hat{p}}$, waarna $\hat{p} = 90,7\%$ ook kan worden gevonden.

een kans van 89,6%. Als we dezelfde procedure toepassen, maar nu de levenstevredenheid met een punt laten stijgen naar 8,73 terwijl het overige gelijk blijft, dan volgt er een kans van 90,7% om te gaan stemmen. Oftewel, een eenheid stijging in *levenstevredenheid* leidt ongeveer tot een 1,1% hogere kans om te gaan stemmen. De toename van de kans dat iemand gaat stemmen bij een hogere mate van levenstevredenheid is dus minimaal. Uit model 2 blijkt verder dat *opleidingsniveau* het grootste significante effect heeft op stemgedrag. De OR is 1,346 ($b = 0,297$; $p < 0,001$), wat betekent dat een stijging van één eenheid in *opleidingsniveau* de kans vergroot dat mensen gaan stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen. Dit komt overeen met de verwachting die voortkomt uit de theorie. Dit effect kan ook worden geïllustreerd aan de hand van een voorbeeld met de geschatte coëfficiënten. Ook hierbij wordt er gekeken naar de gemiddelde respondent waarbij de kans op stemmen 89,6% is. Als dezelfde procedure wordt toegepast, maar nu het opleidingsniveau met een punt stijgt naar 5,20 terwijl het overige gelijk blijft, dan volgt er een kans van 92% om te gaan stemmen. Oftewel, een eenheid stijging in *opleidingsniveau* leidt ongeveer tot een 2,5% hogere kans om te gaan stemmen. Voor leeftijd ($b = 0,026$; $p < 0,001$) en inkomen ($b = 0,108$; $p < 0,05$) geldt ook een significant positief effect. Daarnaast ligt de OR voor beide variabelen boven de 1. Dit betekent dat bij een stijging van *leeftijd* of *inkomen* de kans op *stemmen* ook groter wordt. Ook dit komt overeen met de verwachtingen uit de theorie.

De resultaten laten voorzichtig bewijs zien voor hypothese 1: '*naarmate mensen een hogere mate van levenstevredenheid ervaren, stemmen ze eerder bij de Tweede Kamerverkiezingen*'. Gecontroleerd voor leeftijd, inkomen en opleidingsniveau tonen de resultaten aan dat levenstevredenheid de kans vergroot dat mensen gaan stemmen. Het gevonden effect is echter klein, aangezien de kans op stemmen maar 1,1% groter wordt als de mate van levenstevredenheid stijgt met één eenheid, waardoor voorzichtigheid geboden is bij het trekken van conclusies.

Voor hypothese 2 wordt er gekeken naar model 4 in tabel 6. Hypothese 2 luidt als volgt: ‘*de positieve invloed van levenstevredenheid op stemgedrag is sterker naarmate het vertrouwen in de politiek toeneemt*’. In model 4 wordt onderzocht of de positieve invloed van levenstevredenheid op stemgedrag varieert bij de hoogte van vertrouwen in de politiek. Door in model 4 de interactie tussen *levenstevredenheid* en *vertrouwen in de politiek* toe te voegen kan dit worden beoordeeld. De interactie vertoont een positieve significante helling ($b = 0,064$; $p < 0,05$) en heeft een OR van 1,066. Dit betekent dat de positieve invloed van levenstevredenheid op stemmen wordt gemodereerd door het niveau van vertrouwen in de politiek. Dit kan worden geïllustreerd aan de hand van een voorbeeld.

In tabel 16 in bijlage 3 worden de scores weergegeven op de gecentreerde moderatie variabele *vertrouwen in de politiek*. Hieruit kan worden gehaald dat een groot aantal respondenten als een hoge score 1,86 hebben gescoord op *vertrouwen in de politiek*. Als lage score hebben een groot aantal respondenten 0,19 gescoord. Door beide scores in te vullen in de formule kan er worden gekeken of wat voor invloed *vertrouwen in de politiek* heeft op de helling van *levenstevredenheid*. Door de vergelijking op te lossen voor de helling van *levenstevredenheid* waarbij geldt leeftijd=0, inkomen=0 en opleidingsniveau=0 krijgt je de volgende uitkomsten voor de hoge score op *vertrouwen in de politiek*. $\log\left(\frac{\hat{p}}{1-\hat{p}}\right) = 2,166 + 0,132 * \textit{levenstevredenheid} + 0,025 * 1,86 + 0,064 * \textit{levenstevredenheid} * 1,86 = 2,130 + 0,251 * \textit{levenstevredenheid}$. Als we dezelfde vergelijking oplossen voor mensen die een lage score hebben op *vertrouwen in de politiek*, dan volgt er een helling voor *levenstevredenheid* van $\log\left(\frac{\hat{p}}{1-\hat{p}}\right) = 2,171 + 0,120 * \textit{levenstevredenheid}$. De helling van mensen met een lage mate van vertrouwen in de politiek ($b = 0,120$) is lager dan de helling van mensen met een hoge mate van vertrouwen in de politiek ($b = 0,251$). Dit geeft aan dat het positieve effect van levenstevredenheid op stemgedrag minder sterk is als mensen een lage mate van vertrouwen in de politiek hebben. Met andere woorden, de positieve invloed van levenstevredenheid op het stemgedrag van mensen verschilt afhankelijk van hoeveel vertrouwen mensen hebben in de politiek. Dit komt overeen met de verwachtingen die voortkomen uit de theorie.

De resultaten laten bewijs zien voor hypothese 2: *'de positieve invloed van levenstevredenheid op stemgedrag is sterker naarmate het vertrouwen in de politiek toeneemt'*. Door de resultaten te vergelijken van mensen die hoog en laag scoren op *vertrouwen in de politiek* komt naar voren dat de kans kleiner wordt dat zij gaan stemmen terwijl er geen verandering plaats vindt in de mate van levenstevredenheid. Er is dus bewijs gevonden voor het moderatie-effect.

Conclusie en discussie

Het doel van dit onderzoek was het verkrijgen van inzicht in de rol van levenstevredenheid en vertrouwen in de politiek op het stemgedrag van mensen. Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt namelijk dat jongeren tussen de 18 en de 23 voor het eerst sinds 2013 een lagere mate van levenstevredenheid ervaren dan jongeren boven de 25. Deze afname is voornamelijk ontstaan door het afnemende vertrouwen in instituties zoals de Tweede Kamer (CBS, 2022). Aan de hand van de gegevens uit het LISS panel is onderzocht of de mate van levenstevredenheid ervoor zorgt dat mensen eerder geneigd zijn om te stemmen en of het niveau van vertrouwen in de politiek ervoor zorgt dat die invloed verandert. In dit onderzoek staat de onderzoeksvraag *'hoe hangt de mate van levenstevredenheid samen met het stemgedrag tijdens de Tweede Kamerverkiezingen, en hoe wordt dat beïnvloed door de mate van vertrouwen in de politiek?'* centraal. Om een antwoord te geven op de onderzoeksvraag, zijn er twee hypothesen opgesteld en getoetst aan de hand van een logistische regressie.

Voor de eerste hypothese, die stelt dat *naarmate mensen een hoge mate van levenstevredenheid ervaren, zij eerder stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen*, is in dit onderzoek bewijs gevonden. De resultaten laten zien dat als de levenstevredenheid van gemiddelde mensen omhooggaat, de kans dat zij gaan stemmen met 1,1% toeneemt. Deze bevindingen komen overeen met de theorie en de hypothese die daaruit opgesteld is. De theorie geeft namelijk aan dat als mensen een hogere mate van levenstevredenheid ervaren, zij zich eerder bezighouden met sociale en politieke problemen. Doordat mensen deze problemen niet zelf kunnen oplossen maar de politiek wel, zijn mensen eerder geneigd om te gaan stemmen (Diener, 1984; Ojeda, 2015). Dat er maar een minimale invloed van levenstevredenheid gevonden is, kan worden verklaard doordat de mensen die zijn

meegenomen in dit onderzoek gemiddeld een hoge mate van levenstevredenheid ervaren. Hierdoor zijn de mensen die een lage mate van levenstevredenheid ervaren niet representatief in dit onderzoek.

Ook voor de tweede hypothese, die verwacht dat *de positieve invloed van levenstevredenheid op stemgedrag sterker is naarmate het vertrouwen in de politiek toeneemt*, is bewijs gevonden. De resultaten laten zien dat voor mensen die een bepaalde mate van levenstevredenheid ervaren de kans op stemmen wordt vergroot als zij een hogere mate van vertrouwen hebben in de politiek ten opzichte van mensen met een lagere mate van vertrouwen in de politiek. Dit was ook verwacht op basis van de theorie, doordat het vertrouwen in de politiek wordt gezien als het vertrouwen dat de politieke problemen kunnen oplossen die je als individu niet kunt oplossen (Warren, 2018). Als het vertrouwen daalt dat de politiek de sociale en politieke problemen kan oplossen, dan zijn mensen minder snel geneigd om te gaan stemmen.

Een beperking van dit onderzoek is dat door de manier van invullen van de vragenlijsten, voornamelijk door het hoofd van de familie, onafhankelijke waarneming moeilijk te waarborgen is. Daarnaast is een beperking dat er alleen gekeken is naar het stemgedrag tijdens de Tweede Kamerverkiezingen. Naast stemmen zijn er andere manieren om politiek te participeren, zoals het bijwonen van overheidsbijeenkomsten of deelname aan demonstraties. In dit onderzoek is de gemiddelde leeftijd van de deelnemers 56 jaar, waardoor jongeren ondervertegenwoordigd zijn terwijl juist voor jongeren het vertrouwen in de politiek daalt. De gemiddelde leeftijd komt wel overeen met de gemiddelde leeftijd van stemgerechtigden in Nederland; in 2012 was 53 procent van de stemgerechtigden tussen de 35 en 65 jaar (CBS, 2017). Daarnaast heeft 87 procent van de deelnemers aangegeven te hebben gestemd, wat aanmerkelijk hoger is dan het werkelijke opkomstpercentage bij de verkiezingen van 2021, dat rond de 78 procent lag. Ten slotte ervaren de mensen in dit onderzoek een hoge mate van levenstevredenheid, waardoor geen uitspraken kunnen worden gedaan over mensen die een lage mate van levenstevredenheid ervaren in Nederland.

Ondanks de genoemde beperkingen leveren de onderzoeksresultaten meer inzicht in de invloed van levenstevredenheid en vertrouwen in de politiek op het stemgedrag van mensen. Uit eerder onderzoek is al gebleken dat er een complex verband is tussen levenstevredenheid en politiek participeren (Pirralha, 2017; Prati, 2022). Dit onderzoek heeft bijgedragen aan het beter begrijpen van het verband tussen levenstevredenheid en participeren doordat er een positief verband lijkt te zijn tussen levenstevredenheid en een vorm van politiek participeren namelijk stemmen. Voor vervolgonderzoek zou het interessant zijn om te kijken welke invloed levenstevredenheid heeft op verschillende vormen van politiek participeren. Ook zou er meer rekening gehouden kunnen worden met mensen die een lage mate van levenstevredenheid ervaren, omdat in dit onderzoek vooral mensen zijn meegenomen die een hoge mate van levenstevredenheid ervaren. Uit de cijfers van het CBS blijkt dat vooral jongeren het vertrouwen verliezen in instituties zoals de Tweede Kamer (CBS, 2022). Doordat de gemiddelde leeftijd in dit onderzoek 56 jaar was, zou voor vervolgonderzoek ook meer aandacht besteed kunnen worden aan jongeren tussen de 18 en de 25 jaar.

Literatuurlijst

Almlund, P. (2018). Non-voting young people in conflict with the political system. *Journal of political power*, 11(2), 230-251. DOI: [10.1080/2158379X.2018.1477630](https://doi.org/10.1080/2158379X.2018.1477630)

Campbell, D.E (2009). Civic engagement and education: an empirical test of the sorting model. *American journal of political science*, 53(4), 771-786. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2009.00400.x>

Campbell, D. E. (2013). Social networks and political participation. *Annual Review of Political Science*, 16, 33-48. DOI: 10.1146/annurev-polisci-033011-201728

Centraal bureau van de statistiek. (2017). *Bijna een kwart stemgerechtigden 65 jaar of ouder*. Geraadpleegd via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/08/bijna-een-kwart-stemgerechtigden-65-jaar-of-ouder>

Centraal bureau van de statistiek. (2022). *Welzijn; gelukkig en tevreden, persoonskenmerken vanaf 1997*. Geraadpleegd via <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84572NED>

Centraal bureau van de statistiek. (2022). *Jongvolwassenen voor het eerst lager persoonlijk welzijn dan 25-plussers*. Geraadpleegd via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/45/jongvolwassenen-voor-het-eerst-lager-persoonlijk-welzijn-dan-25-plussers>

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological bulletin*, 95(3), 542-575. DOI: 10.1037/0033-2909.95.3.542

Easterlin, R.A. (1995). Will raising the incomes of all increase the happiness of all? *Journal of economic behavior & organization*, 27(1), 35-47. DOI: [https://doi.org/10.1016/0167-2681\(95\)00003-B](https://doi.org/10.1016/0167-2681(95)00003-B)

Flavin, P., & Keane, M.J. (2012). Life satisfaction and political participation: evidence from the United States. *Happiness studies*, 13(1), 63-78. DOI: 10.1007/s10902-011-9250-1

Hooghe, M., & Marien, S. (2013). A comparative analysis of the relation between political trust and forms of political participation in Europe. *European societies*, 15(1), 131-152. DOI: 10.1080/14616696.2012.692807

Ikeda, K., Kobayashi, T., & Hoshimoto, M. (2008). Does political participation make a difference? The relationship between political choice, civic engagement and political efficacy. *Electoral Studies*, 27(1), 77-88.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2007.11.004>

Lindholm, A. (2020). Does subjective well-being affect political participation? *Swiss journal of sociology*, 46(3), 467-488. DOI: <https://doi.org/10.2478/sjs-2020-0023>

LISS Panel (2022). Centerdata, Tilburg University. <https://www.lissdata.nl/>

Nie, N. H., Junn, J., Stehlik-Barry, K. (1996). *Education and democratic citizenship in America*.

Geraadpleegd via:

https://scholar.google.com/scholar_lookup?hl=en&publication_year=1996&pages=00empty%00&author=Norman+H.+Nie&author=Jane+Junn&author=Kenneth+Stehlik%E2%80%90Berry&isbn=%00null%00&title=Education+and+Democratic+Citizenship+in+America

Ojeda, C. (2015). Depression and political participation. *Social science quarterly*, 96(5), 1226-1243. DOI: 10.1111/ssqu.12173

Opkomst bij de Tweede Kamerverkiezingen (z.j.). Geraadpleegd op 16 mei 2023, op https://www.parlement.com/id/vh8lnhrp8wsz/opkomst_bij_tweede_kamerverkiezingen

- Pirralha, A. (2017). Political participation and wellbeing in the Netherlands: exploring the causal links. *Quality of life*, 12(2), 327-341. DOI: 10.1007/s11482-016-9463-x
- Prati, G. (2022). The Relationship Between Political Participation and Life Satisfaction Depends on Preference for Non-Democratic Solutions. *Quality of life*, 17(3), 1867-1881. DOI: 10.1007/s11482-021-10013-z
- Rothstein, B., & Stolle, D. (2008). The state and social capital: an institutional theory of generalized trust. *Comparative politics*, 40(4), 441-459. Geraadpleegd op <https://www-jstor-org.proxy-ub.rug.nl/stable/20434095>
- Veenhoven, R. (2008). Sociological Theories of Subjective Well-Being. Pp. 44–61, *The Science of Subjective Well-being*, edited by Larsen, R.J., & Eid, M. New York: The Guilford Press.
- Warren, M. (2018). Trust and democracy. In Uslander, E. M (Ed.), *The oxford handbook of social en political trust* (pp. 75 – 94). doi: <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1093/oxfordhb/9780190274801.013.5>

Bijlage 1

In de methoden beschrijving komt naar voren dat het onderzoek wordt gedaan aan de hand van zes variabelen. In deze bijlage wordt een overzicht gegeven van de variabelen die zijn gebruikt en op welke manier ze zijn gebruikt. De data is gebruikt uit van het LISS panel waarbij er drie verschillende soorten datasets zijn samengevoegd. Dit zijn de datasets van wave 14 politiek en waarden, persoonlijkheid en de achtergrondvariabelen van december 2022. Uit de dataset zijn de variabelen die niet voorkomen in dit onderzoek verwijderd. In de dataset achtergrondvariabelen zitten veel meer respondenten dan in de andere twee datasets. Dit komt doordat in de dataset achtergrondvariabelen alle leeftijden zijn meegenomen en in de andere twee datasets de leeftijd gehanteerd wordt van 16 jaar.

Stemmen

De afhankelijke variabele is *stemmen* en geeft aan of mensen tijdens de verkiezingen op 17 maart 2021 van de Tweede Kamer hebben gestemd of niet. Voor deze variabele is vanuit de dataset politiek en waarden *cv22n053* gebruikt die bestaat uit drie antwoordmogelijkheden; 1= ja, 2= nee, 3= ik was niet stemgerechtigd. In dit onderzoek gaat het alleen om de mensen die mochten stemmen en daarom er ook voor hebben gekozen om te gaan stemmen of niet. Om deze reden is ervoor gekozen om de groep 'ik was niet stemgerechtigd' uit de dataset te halen. Uit tabel 1 blijkt dat het gaat om 113 respondenten van de in totaal 5110 respondenten worden niet meegenomen in dit onderzoek. Voor de variabele *cv22n053* geldt dat er in totaal 6365 missende waarden zijn.

Tabel 1: Frequentietabel variabele *cv22n053* dataset samengevoegd

Did you vote in the most recent parliamentary elections, held on 17 March 2021?		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	yes	4424	38,6	86,6	86,6
	no	573	5,0	11,2	97,8
	not eligible to vote	113	1,0	2,2	100,0
	Total	5110	44,5	100,0	
Missing	I dont know	57	,5		
	System	6308	55,0		
	Total	6365	55,5		
Total		11475	100,0		

Uit tabel 2 blijkt dan dat er nog 6478 missende waarden zijn. Dit zijn voornamelijk respondenten die alleen voorkomen in de items uit de achtergrondvariabelen zoals eerdergenoemd. Als de losse dataset politiek en waarden wordt bekeken dan zijn na het hercoderen van variabele *cv22n053* naar *stemmen* blijkt uit tabel 3 dat van de in totaal 5626 respondenten 629 missende waarden zijn.

Tabel 2: Frequentietabel stemmen dataset samengevoegd

		Stemmen			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	573	5,0	11,5	11,5
	1,00	4424	38,6	88,5	100,0
	Total	4997	43,5	100,0	
Missing	System	6478	56,5		
Total		11475	100,0		

Tabel 3: Frequentietabel stemmen dataset politiek en waarden

		Stemmen			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	573	10,2	11,5	11,5
	1,00	4424	78,6	88,5	100,0
	Total	4997	88,8	100,0	
Missing	System	629	11,2		
Total		5626	100,0		

Syntax voor stemmen

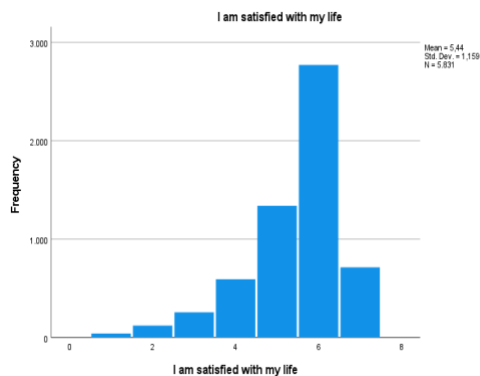
```
FREQUENCIES VARIABLES= cv22n053
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
RECODE cv22n053 (1=1) (2=0) INTO Stemmen.
VARIABLE LABELS Stemmen 'Stemmen '.
EXECUTE.
```

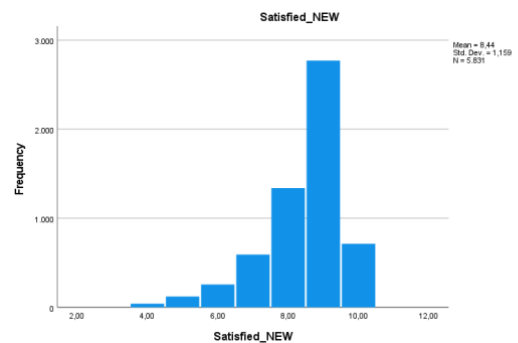
```
FREQUENCIES VARIABLES= Stemmen
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```


Levenstevredenheid

De onafhankelijke variabele is *levenstevredenheid*. De variabele is opgebouwd uit drie variabelen uit de dataset persoonlijkheid namelijk *cp22n010*, *cp22n011* en *cp22n016*. *Cp22n010* is de vraag “Alles bij elkaar genomen, hoe gelukkig zou u zeggen dat u bent?”. De antwoordmogelijkheden is een 10-puntsschaal waarbij 1= helemaal ontevreden en 10= helemaal tevreden. *Cp22n011* is de vraag “In welke mate bent u tevreden met het leven dat u op dit moment leidt?”. Ook hiervoor zijn de antwoordmogelijkheden een 10-puntsschaal waarbij 1= helemaal ontevreden en 10= helemaal tevreden. Als laatste geldt voor *cp22n016* dat de vraag is “Ik ben tevreden met mijn leven”. De antwoordmogelijkheden zijn op een 7-puntsschaal waarbij 1= helemaal oneens en 7= helemaal eens.

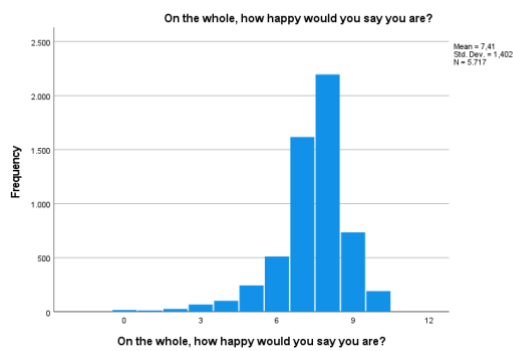

Figuur 1: Histogram variabele *cp22n016*

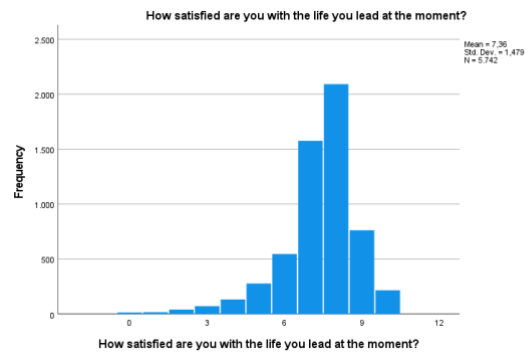

Figuur 2: Histogram variabele *satisfied new*

Om van de drie variabelen een schaal te kunnen maken moeten de antwoordmogelijkheden hetzelfde zijn. De variabele *cp22n016* is een 7-puntsschaal in plaats van een 10-puntsschaal waardoor de antwoordmogelijkheden anders zijn. Uit figuur 1 blijkt dat respondenten zo goed als niet geantwoord hebben met een laag cijfer op de variabele. Hierdoor gaat met het verschuiven van de verdeling naar rechts geen informatie verloren. Door het opschuiven van de verdeling naar rechts geldt voor de variabele *cp22n016* ook dat het scoren van een 10 op deze variabele aangeeft dat je een hoge mate van levenstevredenheid ervaart. De verdeling is daarom verschoven naar rechts waarbij de antwoordmogelijkheden lopen van 1 tot 4 in plaats van 1 tot 7. De variabele is gehercodeerd naar *satisfied new*.

Figuur 3: Histogram cp22n010

Figuur 4: Histogram cp22n011

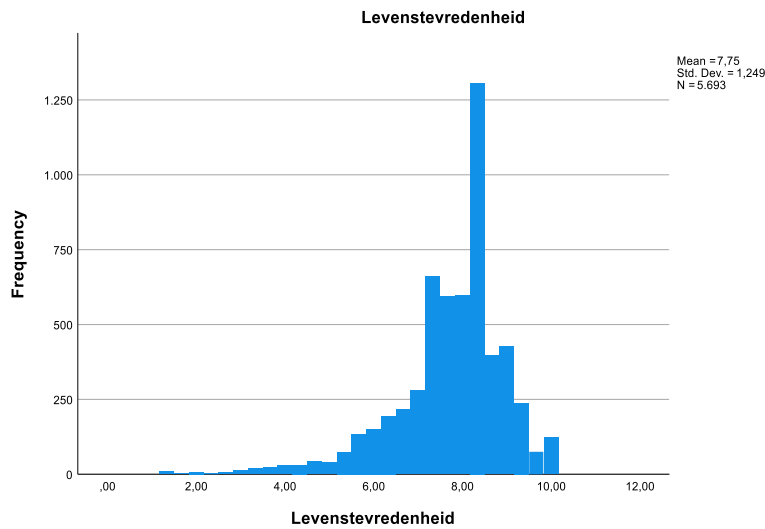
Zoals blijkt uit figuur 2, 3 en 4 zijn alle variabelen erg linksscheef wat betekent dat weinig respondenten aangeven dat ze niet tevreden zijn met hun leven. Voor de schaal zijn de drie items bij elkaar opgeteld en is het gemiddelde genomen van deze drie. De variabelen samen hebben de naam *levenstevredenheid* waarbij geldt hoe hoger je scoort, hoe hoger de mate van levenstevredenheid. Uit tabel 4 blijkt dat er een goede schaal kan worden gemaakt van de items (Cronbach's alpha= 0,91). Het weglaten van de *cp22n010* en *cp22n011* geldt dat bij het weglaten van deze variabelen de Cronbach's alpha zou dalen. Voor de variabele *satisfied new* geldt dat de Cronbach's alpha iets omhooggaat (Cronbach's alpha= 0,93). Deze verandering is zo minimaal dat er toch voor is gekozen om deze variabelen te behouden.

Tabel 4: Cronbach's alpha levenstevredenheid

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,914	3

Tabel 5: Cronbach's alpha levenstevredenheid als item verwijderd wordt

	Item-Total Statistics			
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
On the whole, how happy would you say you are?	15,8215	6,069	,871	,840
How satisfied are you with the life you lead at the moment?	15,8702	5,690	,871	,845
Satisfied_NEW	14,7818	7,754	,772	,929

Figuur 5: Histogram levenstevredenheid

Uit figuur 4 blijkt dat de variabele *levenstevredenheid* ook linksscheef is wat inhoudt dat de gemiddeld er een hoge mate van levenstevredenheid wordt ervaren door de respondenten. Uit tabel 6 blijkt dat voor de drie variabelen weinig missende waarden zijn. Voor de variabele *levenstevredenheid* geldt dat er in totaal 143 missende waarden zijn van de in totaal 5836 respondenten.

Tabel 6: Missende waarden van de variabelen cp22n010, cp22n011 en cp22n016

		Statistics		
		On the whole, how happy would you say you are?	How satisfied are you with the life you lead at the moment?	I am satisfied with my life
N	Valid	5717	5742	5831
	Missing	119	94	5

Tabel 7: Missende waarden van de variabele levenstevredenheid

		Statistics
		Levenstevredenheid
N	Valid	5693
	Missing	143

Syntax voor levenstevredenheid

```
FREQUENCIES VARIABLES=cp22n010 cp22n011 cp22n016
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
RECODE cp22n016 (1=4) (2=5) (3=6) (4=7) (5=8) (6=9) (7=10) INTO Satisfied_NEW.  
EXECUTE.
```

```
COMPUTE Levenstevredenheid=(cp22n010 + cp22n011 + Satisfied_NEW) / 3.  
EXECUTE.
```

```
RELIABILITY  
/VARIABLES=cp22n010 cp22n011 Satisfied_NEW  
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL  
/MODEL=ALPHA  
/STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE  
/SUMMARY=TOTAL.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=Satisfied_NEW Levenstevredenheid  
/HISTOGRAM  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Vertrouwen in de politiek

De moderatie variabele is *vertrouwen in de politiek*. Vertrouwen in de politiek wordt gezien als vertrouwen in de Nederlandse regering, het Nederlandse parlement en de politieke partijen. Dit zijn de variabelen *cv22n013*, *cv22n014* en *cv22n018* uit de dataset politiek en waarden. Respondenten konden op een 10-puntsschaal aangeven hoeveel vertrouwen zij hadden in deze organisaties waarbij 0= helemaal geen vertrouwen en 10= compleet vertrouwen. Daarbij konden respondenten ook aangeven doormiddel van -9= ik weet het niet. Deze respondenten zijn uit de uiteindelijke schaal gelaten. Uit tabel 8 blijkt dat voor de Nederlandse regering 59 respondenten weet ik niet hebben in gevuld. Voor het Nederlandse parlement 142 respondenten en voor de politieke partijen 86 respondenten (tabel 9 en 10).

Voor de schaal zijn de losse items bij elkaar opgeteld en is het gemiddelde genomen van deze variabelen. De schaal heeft de naam *vertrouwen in de politiek* waarbij geldt dat hoe hoger er gescoord wordt op de variabele, hoe hoger het vertrouwen in de politiek. Figuur 6 laat zien dat de variabele *vertrouwen in de politiek* symmetrisch is verdeeld. Uit tabel 11 blijkt dat er een goede schaal kan worden gemaakt met de drie items (Cronbach's alpha= 0,94). Het weglaten van de items zorgt ervoor dat de Cronbach's alpha zou dalen waardoor de drie variabelen samen het best vertrouwen in de politiek kan meten. Dit zorgt ervoor dat je kunt spreken van een betrouwbare schaal die goed vertrouwen in de politiek kan meten.

Tabel 8: Frequentietabel variabele ccv22n013

		Confidence: the Dutch government			Cumulative
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	no confidence at all	371	6,6	7,0	7,0
	1	202	3,6	3,8	10,9
	2	366	6,5	6,9	17,8
	3	444	7,9	8,4	26,2
	4	492	8,7	9,3	35,6
	5	789	14,0	15,0	50,6
	6	1048	18,6	19,9	70,4
	7	998	17,7	18,9	89,4
	8	485	8,6	9,2	98,6
	9	62	1,1	1,2	99,8
	full confidence	13	,2	,2	100,0
	Total	5270	93,7	100,0	
Missing	I dont know	59	1,0		
	System	297	5,3		
	Total	356	6,3		
Total		5626	100,0		

Tabel 9: Frequentietabel variabele ccv22n014

		Confidence: the Dutch parliament			Cumulative
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	no confidence at all	317	5,6	6,1	6,1
	1	191	3,4	3,7	9,8
	2	295	5,2	5,7	15,5
	3	376	6,7	7,2	22,7
	4	484	8,6	9,3	32,1
	5	859	15,3	16,6	48,6
	6	1103	19,6	21,3	69,9
	7	1041	18,5	20,1	90,0
	8	433	7,7	8,3	98,3
	9	70	1,2	1,3	99,7
	full confidence	18	,3	,3	100,0
	Total	5187	92,2	100,0	
Missing	I dont know	142	2,5		
	System	297	5,3		
	Total	439	7,8		
Total		5626	100,0		

Tabel 8: Frequentietabel variabele ccv22n013

Tabel 10: Frequentietabel variabele ccv22n018

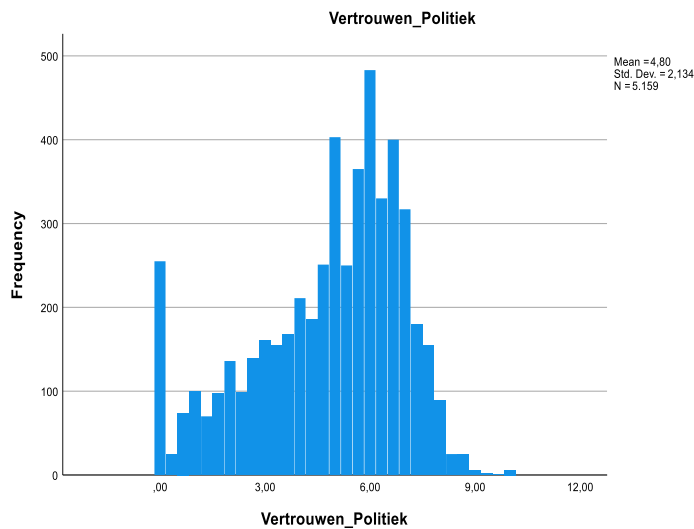
		Confidence: political parties			Cumulative
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	no confidence at all	411	7,3	7,8	7,8
	1	309	5,5	5,9	13,7
	2	414	7,4	7,9	21,6
	3	476	8,5	9,1	30,7
	4	640	11,4	12,2	42,9
	5	1049	18,6	20,0	62,9
	6	1143	20,3	21,8	84,7
	7	615	10,9	11,7	96,5
	8	155	2,8	3,0	99,4
	9	23	,4	,4	99,8
	full confidence	8	,1	,2	100,0
Total		5243	93,2	100,0	
Missing	I dont know	86	1,5		
	System	297	5,3		
	Total	383	6,8		
Total		5626	100,0		

Tabel 11: Cronbach's alpha vertrouwen in de politiek

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,938	3

Tabel 12: Cronbach's alpha vertrouwen in de politiek als item verwijderd wordt

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Confidence: the Dutch government	9,47	18,019	,881	,904
Confidence: the Dutch parliament	9,33	18,413	,904	,885
Confidence: political parties	10,01	19,888	,834	,939

Figuur 6: Histogram vertrouwen in de politiek

Syntax voor vertrouwen in de politiek

```
FREQUENCIES VARIABLES=cv22n013 cv22n014 cv22n018
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
COMPUTE Vertrouwen_Politiek=(cv22n013 + cv22n014 + cv22n018) / 3.
EXECUTE.
```

```
RELIABILITY
/VARIABLES=cv22n013 cv22n014 cv22n018
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/STATISTICS= DESCRIPTIVE SCALE
/SUMMARY=TOTAL.
FREQUENCIES VARIABLES=Vertrouwen_Politiek
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

Controlevariabelen

Als laatste geldt worden drie controlevariabelen meegenomen. Dit zijn de variabelen leeftijd, inkomen en opleidingsniveau.

Leeftijd

De variabele geeft de leeftijd van de respondenten weer in jaren. In de dataset achtergrond variabelen wordt deze variabele weergegeven als *leeftijd*. Deze variabelen is niet aangepast, alleen de missende waarden zijn verwijderd uit de variabele.

Inkomen

De variabele geeft de hoogte aan van het inkomen in categorieën. Hoe hoger de categorie, hoe hoger het inkomen. In de dataset achtergrond variabelen wordt deze variabele weergegeven als *nettocat*. Deze variabele is niet aangepast, alleen de missende waarden zijn verwijderd uit de variabele.

Opleidingsniveau

De variabele *opleidingsniveau* geeft het opleidingsniveau van de respondenten weer. Hoe hoger de score op deze variabele, hoe hoger het opleidingsniveau. In de dataset achtergrond variabelen wordt deze variabele weergegeven als *oplzon*. Naast de opleidingsniveaus bevat het item ook de antwoordmogelijkheden (7) anders, (8) nog geen onderwijs afgerond en (9) (nog) geen onderwijs (gevolgd). Daarom is deze variabelen gehercodeerd naar *oplzon_new* waarin deze antwoordmogelijkheden zijn weggelaten. Daarnaast zijn ook de missende waarden weggelaten.

Syntax controle variabelen

```
RECODE oplzon (1=1) (2=2) (3=3) (4=4) (5=5) (6=6) (7=7) (8=7) (9=7)
```

Syntax missende waarden

```
REGRESSION  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA
```



```
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Levenstevredenheid
/METHOD=ENTER leeftijd nettocat oplzon Politieke_Participatie Vertrouwen_Politiek
/SAVE RESID.
```

```
RECODE RES_1 (MISSING=0) (ELSE=1) INTO Obs.
VARIABLE LABELS Obs 'Obs'.
EXECUTE.
```

```
COMPUTE filter_$=(Obs = 1).
VARIABLE LABELS filter_$ 'Obs = 1 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.
```

Syntax voor centreren variabelen.

```
COMPUTE CLevenstevredenheid=Levenstevredenheid - 7.7312.
COMPUTE CVertrouwen_Politiek=Vertrouwen_Politiek - 4.8053.
COMPUTE Cleeftijd=leeftijd - 56.65.
COMPUTE Cnettocat=nettocat - 4.27.
COMPUTE Coplzon=oplzon - 4.20.
```

Bijlage 2

In deze bijlage worden nogmaals de univariatie analyseresultaten herhaald door de verandering in de resultaten door het verwijderen van de missende waarden. Daarnaast worden de bivariate en multivariate resultaten weergegeven.

Univariate analyseresultaten

Tabel 13: beschrijvende statistiek gecodeerde variabelen

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Std. Deviatie
Leeftijd	11.188	0	122	44,57	23,01
Nettocat	10.391	0	12	3,49	2,66
Oplzon	11.188	1	9	4,16	1,70
Stemmen	5.110	0	1	0,87	0,34
Levenstevredenheid	5.693	1,33	10	7,75	1,25
Politiek vertrouwen	5.159	0	10	4,80	2,13
Valin N (listwise)	1.777				

Tabel 14: beschrijvende statistiek gecodeerde variabelen missende waarden verwijderd

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Std. Deviatie
Leeftijd	1.777	19	96	56,65	17,48
Nettocat	1.777	0	12	4,27	2,22
Oplzon	1.777	1	7	4,20	1,44
Stemmen	1.777	0	1	0,86	0,33
Levenstevredenheid	1.777	1,33	10	7,73	1,27
Politiek vertrouwen	1.777	0	10	4,81	2,15
Valin N (listwise)	1.777				

De data is gebruikt uit van het LISS panel waarbij er drie verschillende soorten datasets zijn samengevoegd. Dit zijn de datasets van wave 14 politiek en waarden en persoonlijkheid en de achtergrondvariabelen van december 2022. Tabel 13 geeft de beschrijvende statistieken van deze variabelen die worden gebruikt in de statistische analyse. In tabel 13 wordt onder Valin N (listwise) 1.777 respondenten weergegeven die gelijk is aan het aantal respondenten in tabel 14. Dit houdt in dat bij het samenvoegen van de datasets en de variabelen 1.777 respondenten zijn die op alle variabelen een score hebben. Hierdoor verandert er weinig aan de minimum- en maximumscores van de meeste variabelen. Als er naar leeftijd wordt gekeken is er wel een grote verandering te zien. In de datasets politiek en waarden en persoonlijkheid konden respondenten alleen deelnemen vanaf 16 jaar. Daardoor is de minimumscore flink

gestegen namelijk van 0 naar 19. Ook komt er een leeftijd van 122 voor in de dataset achtergrondvariabele die niet meer voorkomt in de uiteindelijke variabele waardoor de maximumscore van leeftijd daalt naar 96. Hierdoor stijgt het gemiddelde in leeftijd van 44,57 naar 56,65. Doordat de leeftijd omhooggaat worden er ook meer respondenten meegenomen die een inkomen hebben omdat de respondenten zonder inkomen door hun leeftijd eruit gelaten worden. Hierdoor stijgt het gemiddelde van inkomen ook met 0,78 punt. Ook voor opleidingsniveau geldt dat dit iets stijgt namelijk 0,04 punt. Levenstevredenheid heeft een minimale verandering van 0,02 punt en vertrouwen in de politiek 0,01.

Syntax correlaties

CORRELATIONS

```
/VARIABLES=Stemmen leeftijd nettocat oplzon Levenstevredenheid Vertrouwen_Politiek  
/PRINT=TWOTAIL NOSIG  
/STATISTICS DESCRIPTIVES  
/MISSING=PAIRWISE
```

Bivariate resultaten

Tabel 15: Correlaties tussen de variabelen opgenomen in de analyse

		Correlations					
		Stemmen	Age of the household member	Personal net monthly income in categories	Highest level of education irrespective of diploma	Levenstevredenheid	Vertrouwen_Politiek
Stemmen	Pearson Correlation	1	,114**	,131**	,113**	,089**	,015
	Sig. (2-tailed)		<,001	<,001	<,001	<,001	,534
	N	1777	1777	1777	1777	1777	1777
Age of the household member	Pearson Correlation	,114**	1	,044	-,320**	,109**	-,014
	Sig. (2-tailed)	<,001		,062	<,001	<,001	,544
	N	1777	1777	1777	1777	1777	1777
Personal net monthly income in categories	Pearson Correlation	,131**	,044	1	,334**	,134**	,042
	Sig. (2-tailed)	<,001	,062		<,001	<,001	,075
	N	1777	1777	1777	1777	1777	1777
Highest level of education irrespective of diploma	Pearson Correlation	,113**	-,320**	,334**	1	,049*	,032
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001	<,001		,039	,180
	N	1777	1777	1777	1777	1777	1777
Levenstevredenheid	Pearson Correlation	,089**	,109**	,134**	,049*	1	,018
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001	<,001	,039		,450
	N	1777	1777	1777	1777	1777	1777
Vertrouwen_Politiek	Pearson Correlation	,015	-,014	,042	,032	,018	1
	Sig. (2-tailed)	,534	,544	,075	,180	,450	
	N	1777	1777	1777	1777	1777	1777

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Output logistische regressie model 1 tabel 5 in tekst

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	Levenstevredenheid	,192	,052	13,934	1	<,001	1,212	1,096	1,341
	Constant	,525	,393	1,788	1	,181	1,690		

a. Variable(s) entered on step 1: Levenstevredenheid.

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	13,063	1	<,001
	Block	13,063	1	<,001
	Model	13,063	1	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	1294,014 ^a	,007	,014

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	20,670	6	,002

Output logistische regressie model 2 tabel 5 in tekst

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	Levenstevredenheid	,123	,054	5,264	1	,022	1,131	1,018	1,256
	Age of the household member	,026	,005	31,713	1	<,001	1,026	1,017	1,036
	Personal net monthly income in categories	,108	,038	8,071	1	,004	1,114	1,034	1,200
	Highest level of education irrespective of diploma	,297	,059	25,520	1	<,001	1,346	1,200	1,511
	Constant	-1,982	,524	14,318	1	<,001	,138		

a. Variable(s) entered on step 1: Age of the household member, Personal net monthly income in categories, Highest level of education irrespective of diploma.

Omnibus Tests of Model Coefficients

Step	Step	Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	69,628	3	<,001
	Block	69,628	3	<,001
	Model	82,691	4	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	1294,014 ^a	,007	,014

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	20,670	6	,002

Output logistische regressie model 1 gecentreerde variabelen tabel 6 in tekst

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	CLevenstevredenheid	,192	,052	13,934	1	<,001	1,212	1,096	1,341
	Constant	2,012	,074	733,698	1	<,001	7,476		

a. Variable(s) entered on step 1: CLevenstevredenheid.

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	13,063	1	<,001
	Block	13,063	1	<,001
	Model	13,063	1	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R		Nagelkerke R	
		Square	Sig.	Square	Sig.
1	1294,014 ^a	,007		,014	

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	20,670	6	,002

Output logistische regressie model 2 gecentreerde variabelen tabel 6 in tekst

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	CLevenstevredenheid	,123	,054	5,264	1	,022	1,131	1,018	1,256
	Cleeftijd	,026	,005	31,713	1	<,001	1,026	1,017	1,036
	Cnettocat	,108	,038	8,071	1	,004	1,114	1,034	1,200
	Coplzon	,297	,059	25,520	1	<,001	1,346	1,200	1,511
	Constant	2,155	,083	672,241	1	<,001	8,629		

a. Variable(s) entered on step 1: Cleeftijd, Cnettocat, Coplzon.

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	69,628	3	<,001
	Block	69,628	3	<,001
	Model	82,691	4	<,001

Model Summary

		-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
Step				
1		1224,385 ^a	,045	,087

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	10,688	8	,220

Output logistische regressie model 3 gecentreerde variabelen tabel 6 in tekst

		Variables in the Equation					95% C.I. for EXP(B)		
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	Lower	Upper
Step 1 ^a	CLevenstevredenheid	,123	,054	5,229	1	,022	1,130	1,018	1,256
	Cleeftijd	,026	,005	31,793	1	<,001	1,026	1,017	1,036
	Cnettoctat	,108	,038	8,009	1	,005	1,114	1,034	1,200
	Coplzon	,297	,059	25,455	1	<,001	1,346	1,199	1,511
	CVertrouwen_Politiek	,014	,035	,173	1	,677	1,015	,948	1,086
	Constant	2,156	,083	671,975	1	<,001	8,633		

a. Variable(s) entered on step 1: CVertrouwen_Politiek.

Omnibus Tests of Model Coefficients				
		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	,172	1	,678
	Block	,172	1	,678
	Model	82,864	5	<,001

Model Summary			
		Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
Step	-2 Log likelihood	Square	Square
1	1224,213 ^a	,046	,087

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test			
Step	Chi-square	df	Sig.
1	12,848	8	,117

Output logistische regressiemodel 4 gecentreerde variabelen tabel 6 in tekst

		Variables in the Equation					95% C.I. for EXP(B)		
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	Lower	Upper
Step 1 ^a	CLevenstevredenheid	,132	,055	5,891	1	,015	1,141	1,026	1,270
	Cleeftijd	,026	,005	31,833	1	<,001	1,027	1,017	1,036
	Cnettoctat	,103	,038	7,228	1	,007	1,108	1,028	1,194
	Coplzon	,306	,059	26,568	1	<,001	1,357	1,209	1,525
	CVertrouwen_Politiek	,025	,035	,519	1	,471	1,025	,958	1,098
	Interactie	,064	,027	5,738	1	,017	1,066	1,012	1,124
	Constant	2,166	,084	667,224	1	<,001	8,721		

a. Variable(s) entered on step 1: Interactie.

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	6,107	1	,013
	Block	6,107	1	,013
	Model	88,971	6	<,001

Model Summary

		Cox & Snell R	Nagelkerke R
Step	-2 Log likelihood	Square	Square
1	1218,106 ^a	,049	,094

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	5,631	8	,689

Syntax logistische regressieanalyses met en zonder gecentreerde variabelen

```
LOGISTIC REGRESSION VARIABLES Stemmen  
/METHOD=ENTER Levenstevredenheid  
/METHOD=ENTER leeftijd nettocat oplzon  
/SAVE=DEV  
/PRINT=GOODFIT CI(95)  
/CRITERIA=PIN(0.05) POUT(0.10) ITERATE(20) CUT(0.5).
```

```
LOGISTIC REGRESSION VARIABLES Stemmen  
/METHOD=ENTER CLevenstevredenheid  
/METHOD=ENTER Cleeftijd Cnettocat Coplzon  
/METHOD=ENTER CVertrouwen_Politiek  
/METHOD=ENTER Interactie  
/SAVE=DEV  
/PRINT=GOODFIT CI(95)  
/CRITERIA=PIN(0.05) POUT(0.10) ITERATE(20) CUT(0.5).
```

Syntax frequentietabellen gecentreerde variabelen vertrouwen in de politiek en levenstevredenheid

```
FREQUENCIES VARIABLES= cVertrouwen_politiek CLevenstevredenheid  
/HISTOGRAM  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Tabel 16: Frequentietabel variabele gecentreerde variabele vertrouwen in de politiek

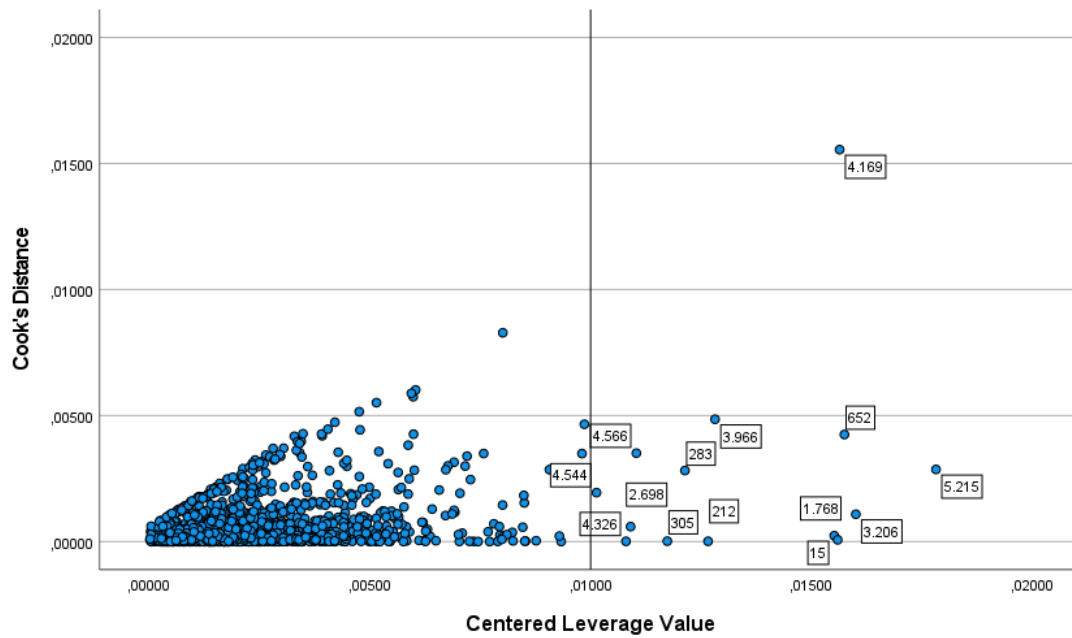
CVertrouwen_Politiek

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid -4,81	87	4,9	4,9	4,9
-4,47	10	,6	,6	5,5
-4,14	28	1,6	1,6	7,0
-3,81	32	1,8	1,8	8,8
-3,47	21	1,2	1,2	10,0
-3,14	39	2,2	2,2	12,2
-2,81	49	2,8	2,8	15,0
-2,47	34	1,9	1,9	16,9
-2,14	53	3,0	3,0	19,9
-1,81	56	3,2	3,2	23,0
-1,47	53	3,0	3,0	26,0
-1,14	51	2,9	2,9	28,9
-,81	65	3,7	3,7	32,5
-,47	64	3,6	3,6	36,1
-,14	79	4,4	4,4	40,6
,19	141	7,9	7,9	48,5
,53	84	4,7	4,7	53,2
,86	126	7,1	7,1	60,3
1,19	172	9,7	9,7	70,0
1,53	115	6,5	6,5	76,5
1,86	153	8,6	8,6	85,1
2,19	80	4,5	4,5	89,6
2,53	66	3,7	3,7	93,3
2,86	67	3,8	3,8	97,1
3,19	30	1,7	1,7	98,8
3,53	9	,5	,5	99,3
3,86	10	,6	,6	99,8
4,19	1	,1	,1	99,9
5,19	2	,1	,1	100,0
Total	1777	100,0	100,0	

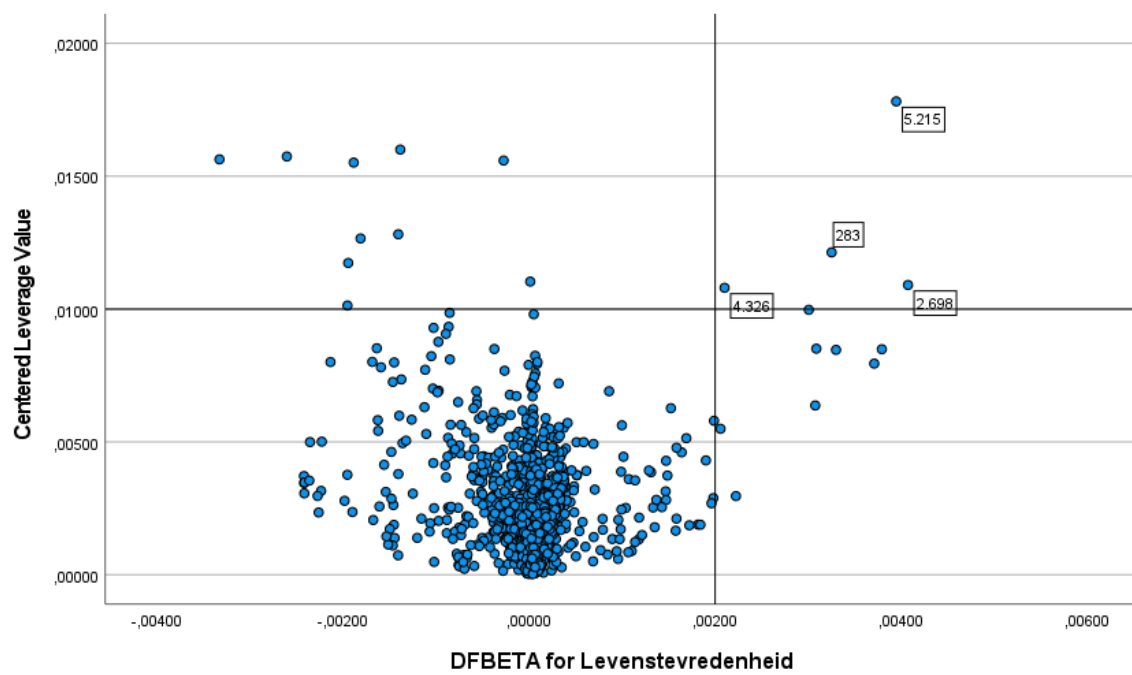
Bijlage 3

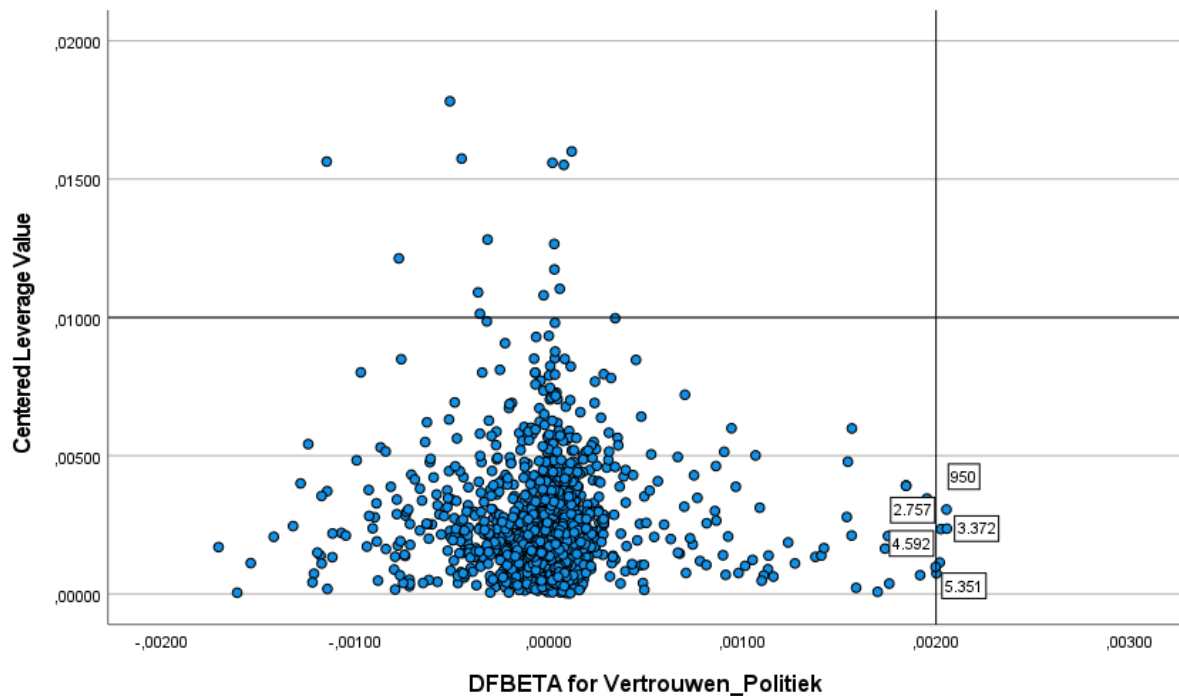
Uitbijters

Figuur 7: Uitbijters op basis van de leverage methode

Figuur 8: Uitbijters op basis van de leverage methode en DFBETA (levenstevredenheid en vertrouwen in de politiek)

Uitbijters

Op basis van de leverage methode wordt er een grenswaarde berekend doormiddel van de formule $(\frac{3p}{N})$. In dit onderzoek zijn er zes parameters namelijk leeftijd, inkomen, opleidingsniveau, levenstevredenheid en vertrouwen in de politiek. Met een $N = 1.777$ is de grenswaarde in dit onderzoek $\frac{3*6}{1777} = 0,01$. In figuur 6 is dit aangegeven doormiddel van de zwarte lijn. Alle punten die na deze lijn liggen zijn de cases die aangemerkt kunnen worden als uitbijters. De cases zijn doormiddel van ID-labels weergegeven in figuur 7. Op basis van de leverage methode zijn er 14 cases die aangemerkt kunnen worden als invloedrijke punten.

In figuur 8 wordt weergegeven wat de uitbijters zijn op basis van de leverage methode en de DFBETA methode. Aan de hand van de DFBETA methode wordt er gekeken hoeveel invloed een case heeft op de hellingscoëfficiënt van een losse parameter. Door te kijken naar de data wordt hier een grenswaarde aan toegekend en in dit geval gaat het om een grenswaarde van 0,002. In beide grafieken in figuur 7 worden deze aangegeven door de verticale lijn. Ook de grenswaarde van de leverage methode is meegenomen en die worden aangegeven met de horizontale zwarte lijn. Voor vertrouwen in de politiek valt op dat er geen punten zijn die op basis van de leverage methoden aangemerkt zouden worden als uitbuikers. Na de grafieken

in figuur 7 en 8 met elkaar te vergelijken kunnen de casenummers 283, 2.698 en 4.326 worden aangemerkt als invloedrijke punten. Deze zijn handmatig uit de dataset verwijderd om daarna nog een keer de logistische regressieanalyse te doen. Hiermee kan er worden gekeken naar de invloed van deze invloedrijke punten.

Syntax voor figuur 7 en 8

*Assumpties lineaire regressie.

```
REGRESSION  
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV SIG N  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT Vertrouwen_Politiek  
/METHOD=ENTER Levenstevredenheid leeftijd nettocat oplzon  
/SCATTERPLOT=(*ZPRED,*ZRESID)  
/RESIDUALS HISTOGRAM (ZRESID) NORMPROB(ZRESID)  
/SAVE COOK LEVER.
```

GRAPH

```
/SCATTERPLOT(BIVAR)=LEV_1 WITH COO_1  
/MISSING=LISTWISE.
```

*Assumpties logistische regressie.

```
LOGISTIC REGRESSION VARIABLES Stemmen  
/METHOD=ENTER leeftijd nettocat oplzon Levenstevredenheid Vertrouwen_Politiek  
/SAVE=LEVER DFBETA  
/PRINT=GOODFIT  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) ITERATE(20) CUT(.5).
```

GRAPH

```
/SCATTERPLOT(BIVAR)=DFB4_2 WITH LEV_1  
/MISSING=LISTWISE.
```

GRAPH

```
/SCATTERPLOT(BIVAR)=DFB5_2 WITH LEV_1  
/MISSING=LISTWISE.
```

Tabel 17: Resultaten logistische regressie model 4 N = 1.774 (zonder uitbijters)

		Variables in the Equation					95% C.I. for EXP(B)		
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	Lower	Upper
Step 1 ^a	CLevenstevredenheid	,106	,056	3,524	1	,061	1,111	,995	1,241
	Cleeftijd	,026	,005	31,506	1	<,001	1,027	1,017	1,036
	Cnettocat	,100	,038	6,753	1	,009	1,105	1,025	1,191
	Coplzon	,311	,060	26,958	1	<,001	1,365	1,214	1,535
	CVertrouwen_Politiek	,026	,035	,554	1	,457	1,026	,958	1,099
	Interactie	,057	,027	4,363	1	,037	1,058	1,003	1,116
	Constant	2,170	,084	669,812	1	<,001	8,757		

a. Variable(s) entered on step 1: Interactie.

Om na te gaan hoeveel invloed de invloedrijke punten hebben op de resultaten wordt tabel 17 vergeleken met tabel 6 uit de tekst. Voor alle parameters geldt dat de hellingscoëfficiënten met een aantal punten zijn veranderd. Het gaat wel om een minimaal verschil. Wel veranderd de significantie voor *levenstevredenheid* die is namelijk net boven de 0,05. Dit is te verklaren doordat alle drie de cases erg laag scoren op *levenstevredenheid* terwijl over het algemeen de respondenten hoog scoren op *levenstevredenheid*. Tabel 17 is berekend door de invloedrijke punten handmatig te verwijderen uit de dataset om daarna nogmaals de regressieanalyse te doen.

Multicollineariteit

In de tekst staat in tabel 4 de VIF-scores van de onafhankelijke variabelen in model 3. De VIF-scores zijn berekend door een normale regressieanalyse waardoor de helling geen waardevolle informatie geven maar kunnen de VIF-scores wel duidelijk maken of er sprake is van multicollineariteit. Voor de VIF-scores wordt een grenswaarde aangehouden van $VIF < 4$. Zoals naar voren komt in tabel 4 in de tekst heeft geen enkele onafhankelijke variabele een VIF-score boven deze grenswaarde. De hoogste waarde is voor *inkomen* met 1,291. Er kan dus gesteld worden dat in dit onderzoek er geen sprake is van een problematische multicollineariteit waardoor de modellen goed kunnen schatten.

Syntax tabel 4 tekst

*Multicollineariteit.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT Stemmen

/METHOD=ENTER leeftijd nettocat oplzon Levenstevredenheid Vertrouwen_Politiek.

Bijlage 4

Voor deze scriptie heb ik gebruik gemaakt van ChatGPT. Dit heb ik gedaan door na het afronden van mijn scriptie elk deel van de tekst laten nakijken door ChatGPT. Er is gecontroleerd op spelling en grammatica. De aanpassingen door ChatGPT heb ik beoordeeld en bij verbeteringen van de tekst ook gebruikt.